

Jaakko Lind

Yrjö Mannersalo Muusikon muotokuva

Suomen musiikkikirjastoyhdistys

Sisältö

Johdanto 3

Nuoruusvuodet 6

Uusia vaikutteita radiosta ja äänilevyiltä 14

Kevyen musiikin opetusta Dallapé-opistossa 18

Sotavuodet 29

Sodan jälkeen 32

Berliini 36

Panimoteollisuuden palveluksessa

eri puolilla maata 37

Lopuksi 40

Yrjö Mannersalon toimipaikat

panimoteollisuudessa 43

Porträtt av en musiker 43

Porträt eines Musikers 45

Lähteet 48

Hakemisto 53

Suomen musiikkikirjastoyhdistyksen julkaisusarja 177

Yrjö Mannersalo – Muusikon muotokuva

Jaakko Lind

Suomen musiikkikirjastoyhdistys 2023

Julkaisija
Suomen musiikkikirjastoyhdistys ry, Helsinki 2023

Taitto
Heikki Poroila

Teksti © Jaakko Lind 2023

Kansikuva © Yrjö Mannersalo 1944
Nimiösivun kuva © Kari Mannersalo

Useimpien valokuvien tekijää ei tiedetä ja niitä on käytetty
tässä julkaisussa ao. arkiston luvalla.

78.993

Lind, Jaakko, kirjoittaja

Yrjö Mannersalo – Muusikon muotokuva / Jaakko Lind. – Helsinki : Suomen musiikkikirjastoyhdistys, 2023. – 56 sivua : kuvitettu. – (Suomen musiikkikirjastoyhdistyksen julkaisusarja, ISSN 0784-0322 ; 177 (PDF). –ISBN 978-952-5363-75-3 (PDF)

ISBN 978-952-5363-75-3 (PDF)

Johdanto

Helsingissä vuonna 1913 syntynyt Yrjö Mannersalo teki elämänsä aikana kaksi uraa, panimomestarina ja muusikkona. Panimoteollisuuden palvelukseen hän meni suoritettuaan laborantin tutkinnon Helsingin yliopistossa. Sotavuodet viivyttivät jatko-opintoja, kunnes 1950-luvulla hän valmistui panimomestariksi Berliinissä. Mannersalo työskenteli eri panimoiden palveluksessa eläkkeelle siirtymiseensä saakka vuonna 1978.

Yrjö Mannersalon musiikkiopinnot alkoivat 1920-luvun lopulla yksityisoppilaana Helsingin kansankonservatoriossa. 1930-luvun alussa opinnot jatkuivat Dallapé-opistossa. Mannersalon muusikkouden tekee kiinnostavaksi se, että hän soitti elämänsä aikana valtakunnallisestikin merkittävien ja tunnettujen muusikoiden kanssa. Mannersalosta löytyy kuitenkin suhteellisen vähän mainintoja, toisin kuin hänen soittokumppaneistaan. Tavoitteenani on ollut tehdä Yrjö Mannersalosta henkilökuva käytettävissä olleen aineiston avulla. Musiikin kulttuurihistorian dosentti Jukka Sarjala toteaa teoksessaan *Miten tutkia musiikin historiaa*, kuinka ymmärtäminen on tutkijan ja kohteen vuoropuhelua, jossa jokin tulee aiempaa tutummaksi. Tässä teoksessa se jokin on Mannersalon lisäksi hänen toimintaympäristönsä muusikkona sekä panimomestarina. (Sarjala 2002, 126)

Oma kiinnostukseni Yrjö Mannersalon persoonaa kohtaan kumpuaa erityisesti kiinnostuksesta kotikaupunkini Salon paikallishistoriaa kohtaan. Vuosina 1946–1952 Mannersalo toimi Salon Oluttehtaan vastuullisena johtajana. Panimon toiminta loppui jo 1950-luvulla, eikä sen toiminnasta ole enää monia merkkejä näkyvissä. Toisena motiivina artikkelin kirjoittamiselle on soittoharrastukseni klarinetin ja saksofonien puhaltajana.

Esittelen lyhyesti Helsingin kansankonservatorion toimintaa ja opetussuunnitelmia. Mannersalo opiskeli kansankonservatoriossa viulunsoittoa sekä musiikinteoriaa. Myöhemmin Dallapé-opistossa hän opiskeli klarinetin ja saksofonin soittoa. Saksofoni oli suomalaisessa musiikkielämässä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä melko harvinainen ja huonosti tunnettu soitin. Sen soittaminen ei kuulunut taide-musiikin opettamiseen keskittyneiden oppilaitosten virallisiin opetusohjelmiin. Käsittelen artikkelissani saksofonia soittimena ja sen soiton opiskelemista. Yrjö Mannersalon saksofoninsoiton opettajana toimi amerikansuomalainen Wilfred H. ”Tommy” Tuomikoski, joka julkaisi ensimmäisen suomenkielisen saksofoninsoiton

oppaan 1930-luvun alussa. Myöhemmin Mannersalo soitti saksofonia myös Tuomikosken yhtyeessä.

Päälähteenä olen käyttänyt Musiikkiarkistossa säilytettävää Yrjö Mannersalon kirjoittamaa nelisivuista oman elämänsä muistelua. Suurin osa teoksen kuvituksena olevista valokuvista on myös peräisin Musiikkiarkistosta. Olen saanut tärkeää tietoa Yrjö Mannersalon elämästä ja toiminnasta sekä muusikkona että panimomes-
tarina hänen pojaltaan Kari Mannersalolta. Muina lähteinä olen käyttänyt muun muassa saksofonisti Olli-Pekka Tuomisalon suomalaisen klarinetin ja saksofoninsoiton historiaa käsitteleviä teoksia.

Nuoruusvuodet

Yrjö Mannersalo syntyi Helsingissä 6.6.1913. Hänen isänsä Emiljan Mihailovits Marschoff oli alun perin kotoisin Georgiasta, mutta hän oli muuttanut Suomeen Valko-Venäjän Vitebskin kuvernementista. Äiti Maria Loviisa Heinonen oli kotoisin Säkylästä. Perheeseen kuuluivat myös tytär Kaarina ja poika Aleksanteri. Vuonna 1927 Marschoffit vaihtoivat sukunimensä Mannersaloksi.¹ Oman elämänsä muisteluissa Yrjö Mannersalo kertoo vuoden 1928 kesäkuussa sattuneesta yhdestä hänen elämänsä merkittävimmistä hetkistä. Viisitoista vuotta täyttänyt Yrjö sai isältään syntymäpäivälahjaksi viulun, josta hän oli koko lapsuutensa haaveillut. Viulunsoiton ehdoksi vanhemmat asettivat, ettei se saanut haitata koulunkäyntiä. Yrjö Mannersalo pohtii muisteluissaan, että lieneekö johtunut soittoharrastuksesta tai muista aikaa vieneistä harrastuksista, että hän sai koulussa toisella luokalla ollessaan ehdot ruotsin kielessä. Hän suoritti ehdot, mutta myöhemmin hän joutui käymään neljännen luokan toiseen kertaan. Lukioluokilla Yrjö Mannersalo kiinnostui kemian ja fysiikan opinnoista, joilla oli sittemmin vaikutusta ammatin valintaan. Hän kertoo suorittaneensa myöhemmin Helsingin Yliopiston Propedeutis-Kemiallisella laitoksella kemian kurssin. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 1)²

Vuosina 1929–31 Yrjö Mannersalo oli Helsingin kansankonservatoriossa yksityisoppilaana. Opintoihin sisältyi viulunsoittoa ja musiikin teorialunteja. Mannersalon opettajina olivat Sulo Hurstinen ja Gunborg Londen. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 1)³ Samassa oppilaitoksessa viulunsoittoa opiskeli myös Tapio Rautavaara, joka myöhemmin tuli tunnetuksi trubaduurina ja Lontoon vuoden 1948 olympialaisten keihäänheiton kultamitalistina. (Numminen 1978, 40). Helsingin kansankonservatorio (nykyisin Helsingin Konservatorio) perustettiin vuonna 1922. Sen perustajiin kuuluivat Helsingin Suomenkielisen työväenopiston johtaja Zachris Castrén ja Helsingin yliopiston musiikkitieteen dosentti Armas Launis. Kun Helsin-

¹ Kari Mannersalon puhelinhaastattelu 04.02.2023; Kari Mannersalon sähköpostiviesti Jaakko Lindille 02.02.2023; Suomen Virallinen Lehti 03.01. 1927. Yrjö Mannersalon poika Kari muistelee isoisänsä työskennelleen muun muassa poliisina, pankin turvamiehenä ja maalarina. Isoäidillä oli liha- ja kalakauppa.

² Propedeuttinen tarkoittaa valmistettava, johdettava. Laitoksella opetettiin kemiaa niille, joista ei tullut kemistejä, mutta joille kemian tiedoista on hyötyä tulevassa työssä.

³ Helsingin Konservatorion informaation Ilkka Mikkolan sähköpostiviesti Jaakko Lindille 20.12. 2022. Helsingin Konservatorion arkistojen oppilaskorteista ei löydy Yrjö Mannersaloa koskevia tietoja.

gin kansankonservatorio perustettiin, ei oppilaitoksella ollut lainkaan omia toimintiloja, vaan opetusta annettiin aluksi opettajien kotona. Syksystä 1926 opetus tapahtui Suomalaisella normaalilyseolla.

Kansankonservatorion toiminnan ensimmäisinä vuosina oppilaitoksen oppiaineita olivat ”musiikinalkeisteoria säveltäjäpöytäkirjan yhteydessä opetettuna, viulunsoitto, pianonsoitto ja sololaulu”. Opetusaineiston valinta jäi kunkin opettajan oman harkinnan varaan, joten opetettavat sisällöt vaihtelivat oppilaskohtaisesti. Viulunsoiton oppijaksoihin kuuluivat Ries-Sittin viulukoulun vihkot I ja II:sta numeroon XX, Nováčekin etydit I ja Kayserin etydit sekä Kreutzerin 7 ensimmäistä etydiä. (Harrastajaopistosta konservatorioksi 1972, 94–95) 1920-luvun Suomessa musiikinopetusta antavissa oppilaitoksissa keskityttiin taidemusiikkiin ja niin sanottuun alkuperäiseen kansanmusiikkiin, jota etupäässä Karjalaan suuntautuneet keräilijät, kuten musiikkitieteilijä A. O. Väisänen, olivat tallentaneet. (Apo 1998, 96)⁴ Myös Helsingin kansankonservatorion opetuksessa noudatettiin näitä virallisesti hyväksytyjä painotuksia.

Yrjö Mannersalo muistelee, että jazzmusiikki oli 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa lähinnä ravintolakulttuuria ja oppikoulunuorison harrastusta. Hän kertoo, kuinka oppikouluun perustettiin omia orkestereita, joiden jäseniä esiintyi myöhemmin tunnetuiksi tulleissa yhtyeissä. Heitä olivat muun muassa pasuunaa ja viulua soittanut Martti Lindblad (Ounamo) ja pianoa soittanut Jouko Tolonen, josta myöhemmin tuli musiikkitieteen professori.⁵ Tuntumaa jazzmusiikin soittamiseen Mannersalo kertoo saaneensa Gyllenbögelin koulun⁶ jazzorkesterissa, Gyllan bändissä.

⁴ Keräysmatkoilla taltioidun musiikin esitettiin olevan muuttumatonta ja kertovan jotain oleellista suomalaisesta kulttuurista ja kansanluonteesta, joten se oli siten myös arvokkaampaa kuin ainoastaan kaupallisia tarkoituksia varten tehdyt populaarimusiikkikappaleet. Tällöin kuitenkin unohdettiin musiikin ja laulettuun tekstin muuttuminen ajan kuluessa ja tulkintojen vaihtelevuus eri esityskerroilla. Usein mahdollisesti takapajuinen kylä kuviteltiin alkuperäiseksi, turmeltumattomaksi ja muuttumattomaksi. Musiikin ja runojen keräilijät halusivat glorifioida lähteensä ja esittivät heidät mielellään ammattimaisiksi runonlaulajiksi, ei esimerkiksi päätoimisiksi maanviljelijöiksi tai jonkin muun ammatin harjoittajiksi.

⁵ Jouko Tolonen oli säveltäjä ja pianisti, Yleisradion apulaismusiikkipäällikkö 1941–1946 ja musiikkipäällikkö 1946–1955 sekä Kansallisoppperan pääjohtaja 1955–1960. Myöhemmin hän työskenteli Sibelius-Akatemiassa lehtorina 1960–1966 ja Turun yliopistossa musiikkitieteen lehtorina ja professorina 1966–1977. https://fi.wikipedia.org/wiki/Jouko_Tolonen. Haettu 13.02.2023.

⁶ Gyllenbögelin koulu oli Helsingin suomalainen yksityislyseo. Koulu toimii nykyisin Espoonlahden koulun ja Espoonlahden lukion nimillä. Koulu sai nimensä vuosina 1924–38 rehtorina toimineen Boris Gyllenbögelin mukaan. Koulua on kutsuttu myös rehtorin kutsumanimellä ”Jylla”. https://fi.wikipedia.org/wiki/Boris_Gyllenb%C3%B6gel. Haettu 28.01.2023.

Varsinaista viulujazzia hän ei vielä tuolloin tuntenut, mutta Mannersalo kertoo yrittäneensä jäljitellä parhaansa mukaan Dallapén Helge Pahlmanin soittoa.

Dallapén esittämää haitarijazzia Yrjö Mannersalo kertoo käyneensä kuuntele-massa Toverien Kerholla Antinkadulla. Improvisointi oli hänen mukaansa tuolloin vielä melko tuntematon käsite. Vaikutteita ja innoitusta omaan soittoon Yrjö Man-nersalo kertoo hakeneensa Uuno Arpilaisen soitinkaupasta, josta oli mahdollista soittimien lisäksi saada melko edullisesti amerikkalaisia, englantilaisia ja saksalai-sia nuottisovituksia. Näiden lisäksi jazzmusiikkiin tutustuttiin äänilevyjä kuuntele-malla. Keikkamuusikon työt Yrjö Mannersalo aloitti heti koulunkäynnin päätyttyä. Hän soitti muun muassa pianisti Asser Fagerströmin kanssa Annan Vennulla ⁷ tai Koskimaan ja Koskelan yhteisissä Koiton talolla ja Valkoisella salilla. (Yrjö Manner-salon muistelmat, 1; Ollila & Toppari 1975, 14–15, 132–133, 142–143)

Yrjö Mannersalo kertoo riitaantuneensa vanhempiensa kanssa tulevaisuuden suunnitelmistaan ja muuttaneensa pois kotoa. Hän ei kerro asiasta tarkemmin, mutta ilmeisesti nämä erimielisyydet liittyivät soittamiseen. Samaan aikaan hän sai ensimmäisen vakinaisen jokailtaisen työpaikan Taxellin tanssiopistolta. Palkan lisäksi hän sai asua ilmaiseksi tanssisalin takahuoneessa. Tuossa vaiheessa hän soitti nelihenkisessä Hot Boys -nimisessä yhtyeessä. Hieman aikaisemmin Manner-salo oli tutustunut viulisti Vladimir ”Wolde” Jussilaan ja tämän veljeen Nikolai ”Niku” Jussilaan, joka soitti klarinettia ja selloa. Samoihin aikoihin, kun Mannersalo sai ostettua veljensä takaamalla lainalla tenorisaksofonin, Niku Jussila osti hänen alttosaksofoninsa. Klarinetinsoittotaitoisena Jussila omaksui Mannersalon mu-kaan nopeasti myös alttosaksofonin soiton.

Mannersalo kertoo nopeasti seuranneista uusista käänteistä, kun opistolla heitä oli käynyt kuuntele-massa pianisti Erkki Rahkola. Hän oli saanut kiinnityksen Poriin Teatteriravintolaan kevääksi 1934. Hän sai houkuteltua Mannersalon mukaansa ja siellä he soittivat kolmen porilaisuusikon kanssa tanssi- ja viihdemusiikkia koko kevään. Muisteluista ei käy ilmi, missä Yrjö Mannersalo ja muut muusikot asuivat kiinnityksen aikana, paljonko heille maksettiin palkkaa, kuinka pitkiä työpäivät oli-vat tai kuinka monena päivänä viikossa piti olla töissä. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 2)

⁷ Annan Vennu on kulttuuriyhdistys Arbetets Vännerin talo (Annankatu 26). Koiton talo on Yrjön-kadun ja Simonkadun kulmauksessa sijaitseva 1907 valmistunut jugendtaloksi, jonka rakennutti rait-tiusyhdistys Koitto. Valkoinen Sali on 1925 rakennettu juhlasali Senaatintorin varrella.

Kuva 1. Hot Boys, Helsingin uusi tanssiopisto Taxell, syksy 1934.
(Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Kuva 2. Hot Boys: Yrjö Mannersalo (toinen saksofoni ja viulu), Olavi Laitinen (rummut), Mikko Leskinen (piano ja harmonikka) ja Niku Jussila (1. saksofoni ja klarinetti). (Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Kuva 3. Casino Band, tammi-helmikuu 1935, vasemmalta tunnistamaton kitaristi, Yrjö Mannersalo (tenorisaksofoni ja viulu obligato), Erkki Rahkola (piano), Ringblom eli Rinkama (ykkösviulisti) ja tunnistamaton alttosaksofonin soittaja (Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Kuva 4. "Pianisti Erkki Rahkola on ehdottomasti parhaimpien joukossa. Hänen miltei rajaton mielikuvituksensa ja improvisointikykyensä vievät miehen vielä pitkälle, mutta todellista swingiä puuttuu vielä. Mutta kauankos siihen kuluu ..."
(Rytmi 2/1937, 28). (Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Uusia vaikutteita radiosta ja äänilevyiltä

Pekka Gronow ja Ilpo Saunio toteavat *Äänilevyn historiassa*, että jazzin leviäminen Eurooppaan ja muualle maailmaan 1920-luvulta lähtien on ollut musiikin historian ensimmäinen suuri virtaus, joka on tapahtunut pääasiassa äänilevyjen välityksellä. Jotkut jazzin suuret nimet, kuten Louis Armstrong ja Duke Ellington tulivat eurooppalaisille tutuiksi jo kauan ennen ensimmäisiä vierailujaan Euroopassa. Suurelta osin improvisointiin perustuva jazz ei olisi voinut levitä niin nopeasti ilman äänilevyjä. Improvisointia ei voi oppia nuoteista, joten oppiminen perustui useisiin tois-toihin äänilevyjä kuunnellen. 1920-luvulla monista uusista musiikkityyleistä käytettiin nimitystä jazz, etenkin jos orkestereilla oli saksofoneja esityksissään. 1920-luvun ensimmäisiä eurooppalaisia jazz-levytyksiä Gronow ja Saunio luonnehtivat enimmäkseen liikuttaviksi yrityksiksi jäljitellä uuden musiikin ulkoisia piirteitä. Seuraavalla vuosikymmenellä oli tilanne heidän mukaansa jo kuitenkin toinen ja eurooppalaisilla oli vähitellen jotain omaa annettavaa jazzin kehitykseen. (Gronow & Saunio 1990, 196–197)

Suomen iskelmäkuninkaaksi kutsutun Georg Malmsténin elämäkerrassa Sakari Warsell toteaa, että se musiikki mitä 1920-luvun Suomessa nimitettiin jazziksi, oli enemmän uuden aikakauden muoti-ilmiö kuin vakavasti otettava musiikkityyli. Hän toteaa, että vasta siinä vaiheessa, kun Suomeen alettiin saada amerikkalaisia jazz-levyjä, täällä alettiin ymmärtää, mistä jazzissa on kysymys. Jazz nähtiin myös vastapainona ja jonkinlaisena kapinana marssityylisten schlagereiden ja venäläisten mustalaisromanssien valssirytmikkaa vastaan. Warsell toteaa, että tätä Suomessa uutta musiikkityyliä ”neekerijazzia” halveksuttiin taidemusiikkia arvostaneissa piireissä. Samaan aikaan tanssiva ja huvitteleva nuoriso rakasti tätä synkpoitua hot-musiikkia. (Warsell 2002, 595–596; Lindeman 1985, 57)⁸ Aivan kaikki eivät kuitenkaan suhtautuneet jazziin negatiivisesti. Vuonna 1931 Suomen Musiikkilehdessä taidesäveltäjille järjestetyssä kyselyssä Aarre Merikanto kyllä halveksi jazzia. Sen sijaan muun muassa Erkki Melartin, Taneli Kuusisto ja Sulho Ranta suhtautuivat siihen avoimemmin ja uteliaasti.⁹

⁸ Synkooppi on heikolla tahdinosalla alkava sävel, joka jatkuu (sidottuna) vahvalla tahdinosalla.

⁹ Suomen Musiikkilehti 1931. https://luettelo.helmet.fi:443/record=b2123280~S9*fin. Haettu 28.01.2023.

Salon seudun tanssi- ja viihdemusiikin historiasta kirjoittaneen Veli-Matti Henttosen mukaan 1920-luvun lopussa suomalaiskansallinen tanssi- ja viihdemusiikki oli voimissaan. Lähinnä radiosta kuullut kotimaiset iskelmät ja pelimannien esittämät vanhat laulut ja kappaleet tarjosivat kansalle sitä, mitä haluttiin kuulla. Ulkomaisia vaikutteita oli Henttosen mukaan kovin vähän tarjolla. Lähinnä suurempien kaupunkien koulunuoriso harrasti tosissaan jazzia joko kuuntelemalla tai osa peräti itse soittamalla. 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa alettiin puhua uudesta musiikkityylistä, haitarijatsista. Kyseessä oli lähinnä perinteisten viihdemusiikkilajien ja jazzin sekoittumisesta. Harmonikalla oli tyylissä solistisia osuuksia. Enimmäkseen haitarijatsin nimissä esitetyt kappaleet olivat foxtrotteja, valsseja, tangoja, polkkia ja jenkkvoja. Usein jazz-sanan käyttö viittasi Henttosen mukaan 1920- ja 1930-luvuilla siihen, että esiintyvällä orkesterilla oli rumpali mukana. Esitetyllä musiikilla ei välttämättä ollut mitään tekemistä varsinaisen jazzin kanssa. (Henttonen 2000, 36, 44–45).

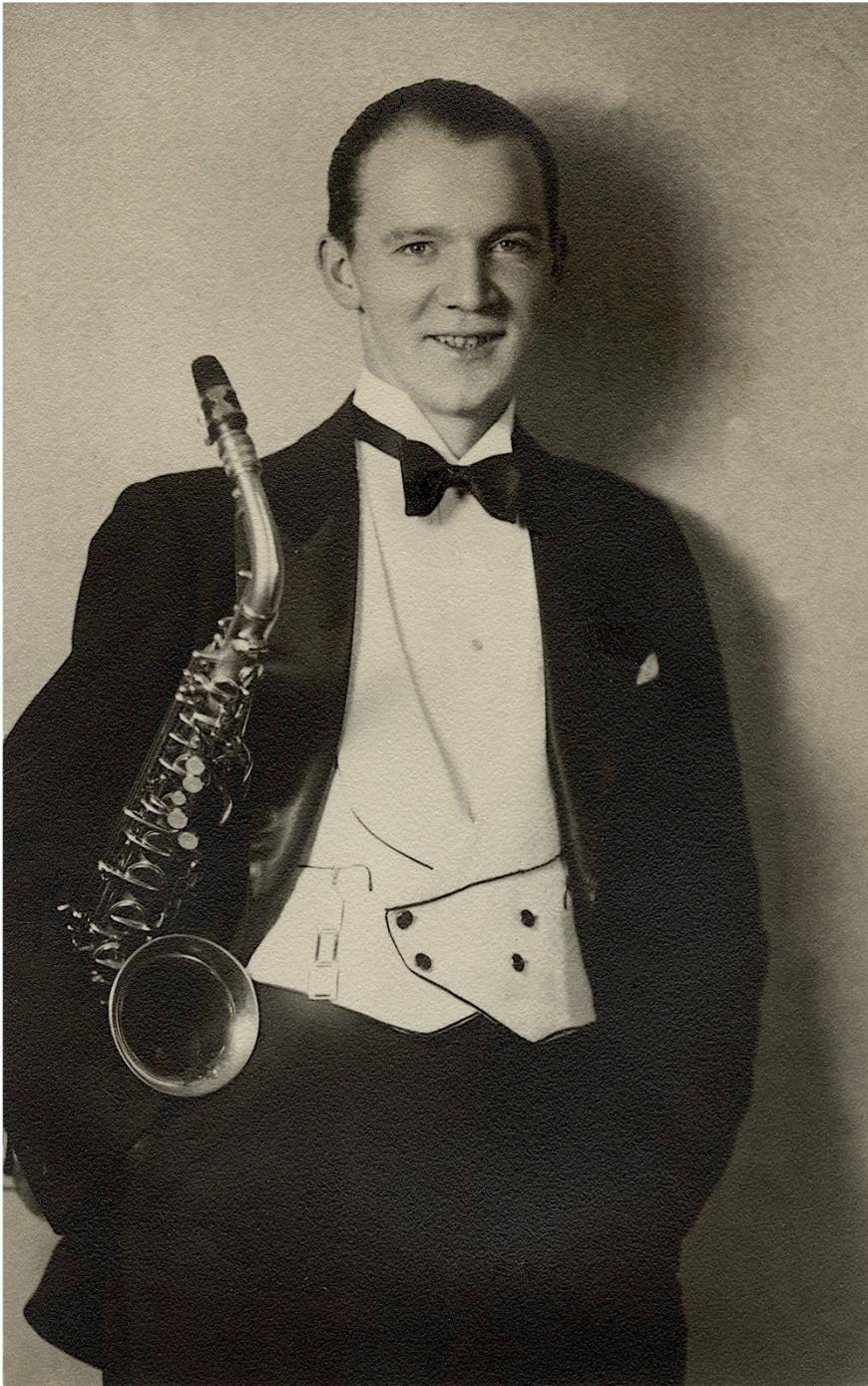
Iskelmän ohella jazz olikin maailmansotien välisenä aikana usein käytetty yleisnimitys, jota käytettiin kuvattaessa melkein mitä tahansa musiikkia afroamerikkalaisesta jazztyylisestä musiikista kaikkeen levytettyyn tanssimusiikkiin. Jazz-termiä saatettiin käyttää esimerkiksi silloin, kun puhuttiin tansseissa käymisestä. Ensimmäisen maailmansodan aikana Eurooppaan tulleiden yhdysvaltalaisjoukkojen mukana tuli myös sotilasorkestereita, joiden ohjelmistoon kuului foxtrottia ja muuta synkopoitua musiikkia. Sodan jälkeen monet yhdysvaltalaiset sotilasmuusikot jäivät Eurooppaan. He vaikuttivat eurooppalaiseen musiikkielämään muun muassa monien suosituksi tulleiden levytysten kautta. Nämä afroamerikkalaiset vaikutteet ilmenivät Suomessa kansallisen kulttuurifuusion, haitarijatsin muodossa. Tämä tyyli oli sekoitus paikallista perinnesäilyä, afroamerikkalaisia aineksia ja saksalaista Schlageria. Myöhemmin, 1950-luvulla tätä tyyliä alettiin kutsua humpaksi. (Edström 1989, 198–199; Pesola 1995, 14–19; Pesola 1998, 34).

Pekka Jalkanen on teoksessaan *Pohjolan yössä* määritellyt iskelmämusiikin käsitteen alle termit Schlager tai hit-tune. Ne ovat Jalkasen mukaan peräisin 1800-luvulta. Tuolloin iskelmällä tarkoitettiin myyntimenestystä, painettua nuottia, joka ”löi itsensä läpi”. Pääsääntöisesti iskelmät ovat kuuluneet lähinnä kahteen kategoriaan: sentimentaaliseen ja hilpeään. Jalkasen mukaan iskelmät ovat maailmankuvaltaan usein niin tekstiltään kuin musiikiltaan regressiivisiä, eskapistisia ja nos-

talaisia. Niiden tehtävänä on johdattaa kuuliija pois arkipäivän kokemuksista, takaisin lapsuuteen ja kadotettuun tai tavoittamattomaan maailmaan. Laajemmassa tarkastelussa iskelmät voidaan sijoittaa myös populaarikulttuuriin kuuluviksi. Kulttuurihistorioitsijoiden Kari Kallioniemen ja Hannu Salmen mukaan populaarikulttuuria on kaikki, mikä voidaan ymmärtää yleisön kautta. Sitä ovat laajan hyväksynnän saaneet tuotteet. (Kallioniemi & Salmi 1995, 14–15)

Jazz-musiikin tulosta Suomeen on kerrottu usein toistamalla tarinaa suomalaisia siirtolaisia kesällä 1926 tuoneesta s/s Andaniasta. Warsellin mukaan kyse on osittain legendasta, Hän toteaa, ettei Suomi ollut tuohon aikaan niin eristyksissä, että jazz olisi ollut täysin tuntematonta musiikkia maassamme. Vuonna 1922 Laivaston soittokunnassa oli oma jazzbändi, jossa soittivat muun muassa Eugen ja Georg Malmstén. Bändi tosin soitti nuoteista, mutta materiaali oli peräisin Englannista ja Yhdysvalloista. Kuten Warsell esittää, on todennäköistä, että ainakin osa suomalaisista oli päässyt kuulemaan jazzia jossain muodossa jo ennen s/s Andanian saapumista Suomeen. 1920- ja 1930-lukujen vaihteessa mahdollisuudet kuulla jazzia olivat joka tapauksessa hyvin rajalliset. Suurin osa Yleisradion ohjelmissa soitetusta musiikista oli joko taidemusiikkia tai kansanlauluja. Yrjö Mannersalo kertoo muisteluissaan kuulleensa jazzia äänilevyiltä. Valitettavasti hän ei mainitse, missä ja milloin hän näitä äänilevyjä kuuli. (Warsell 2002, 596)

Mikä merkitys s/s Andanian Suomen vierailulla oikeastaan oli suomalaiselle musiikkielämälle? Ainakin osalle suomalaismuusikoista ja musiikin opiskelijoista sillä oli merkitystä. Laivan mukana Suomeen saapui amerikansuomalaisia muusikoita, joista osa jäi maahan myös laivan lähdettyä. Näin teki myös saksofonisti Wilfred ”Tommy” Tuomikoski. Hän ja pääosin taidemusiikin parissa elämäntyönsä tehnyt klarinetisti ja saksofonisti Matti Rajula soittivat syksyllä 1928 samaan aikaan Zamba-orkesterin riveissä. Rajula soitti alttosaksofonia ja Tuomikoski tenorisaksofonia. Tämä kaksikko pääsi loppukesästä 1930 myös tekemään ensimmäistä suomalaista äänielokuvaa *Sano se suomeksi*. Tuomikoski ehti olla Klaus Salmen Ramblers-orkesterissa vuodesta 1931 ennen liittymistään Dallapéhen syksyllä 1933. Tuossa vaiheessa Dallapén tyyli alkoi muuttua kohti big band -tyylistä ilmaisua. (Tuomisalo 2020, 123)

Kuva 5. Wilfred H. "Tommy" Tuomikoski
(Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Saksofonisti Olli-Pekka Tuomisalo toteaa Matti Rajulan elämäkerrassa, että saksofoni oli 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä Suomessa melko tuntematon soitin. Saksofoninsoittoa ei virallisesti opetettu tuohon aikaan missään. Jotkut klarinetistit, kuten Rajulan opettajana toiminut Kusti Aerila neuvoivat kuitenkin oppilaitaan myös saksofoninsoitossa. Tuomisalo mainitsee kuitenkin, että Rajulalle hänen omaa opettajaansa merkittävämpi keino oppia saksofoninsoittoa oli kuitenkin radion ja etenkin ulkomaisten kanavien kuuntelu. Rajulan tekniikka ja soittimen ääni oli 1930-luvun alussa muusikon uransa aloittaneen Alexander Wittenbergin mukaan ainutlaatuinen yhdistelmä yhdysvaltalaisen saksofonisti Rudy Wiedoeftin ja saksalaissyntyisen, mutta Hitlerin valtaannousun myötä Yhdysvaltoihin siirtyneen klarinetisti ja saksofonisti Sigurd Raschërin parhaita ominaisuuksia. Wittenberg oli aloittanut musiikinopintonsa soittamalla selloa. Hän opiskeli klarinetin ja saksofonin soittoa myös Tommy Tuomikosken johdolla. 1930- ja 1940-luvuilla Wittenberg oli Tuomisalon mukaan Suomen arvostetuimpia saksofonisteja. Toisen maailmansodan jälkeen hän muutti Ruotsiin ja toimi sellistinä sikäläisissä sinfoniaorkesterissa. (Tuomisalo 2013, 35–36)

Kevyen musiikin opetusta Dallapé-opistossa

Dallapén riveihin liittynyt Tommy Tuomikoski sai tehtäväkseen toimia myös saksofoninsoiton opettajana orkesterin nimeä kantaneessa Dallapé-opistossa. Se oli Suomessa ensimmäinen kevyen musiikin opetukseen päätoimisesti keskittynyt oppilaitos. Opetusta annettiin ”kaikkien nykyaikaisten soittimien, kuten viulun, pianon, kanteleen, banjon, harmonikan, xylofonin, contrabasson ja rumpujen käytössä”. Dallapén historian kirjoittaneiden tutkijoiden Marko Tikan ja Toivo Tamminsen arvion mukaan opetusta annettiin vuositasolla noin sadalle soittajalle, jotka tulivat eri puolilta maata. Vuosi 1936 jäi opiston viimeiseksi kokonaiseksi toimintavuodeksi. Silloin opetusta annettiin 135 oppilaalle. Opetus oli hyvin edullista, se maksoi vain kymmenen markkaa tunnilta. (Tikka & Tamminen 2011, 101–102)

Yrjö Mannersalo kertoo muisteluissaan, kuinka hän alkoi 1930-luvun alussa viulun lisäksi soittaa klarinettia ja saksofonia Dallapé-opistossa. Opiston oppilaat soittivat oppilasorkesterissa, mikä Mannersalon mukaan kehitti yhteissoittoa ja rohkaisi esiintymään julkisesti. Aluksi Mannersalon opettajana puhaltimissa oli Laivaston

soittokunnassa ennen Dallapéhen liittymistään klarinettia, saksofoneja, trumpetteja ja harmonikkaa soittanut Pauli Impivaara. (Warsell 2002, 291) Myöhemmin Mannersalo sai opettajakseen Tommy Tuomikosken. Tämän soittotekniikkaa Mannersalo luonnehtii tähän tapaan (Yrjö Mannersalon muistelmat, 2):

”Häntä pidettiin ehkä improvisoinnin alkuunpanijana Suomessa ja hän neuvoi meikäläisille n.s. pehmeän ansatsin ja vibraton.”

Sopivia saksofoninsoiton oppikirjoja oli Suomessa 1930-luvun alussa vain vähän tarjolla, joten Tuomikoski kirjoitti *Helppotajuisen saksofoonikoulun*, joka julkaistiin vuonna 1934. Lisäksi hän kirjoitti samana vuonna perustettuun *Rytmi*-lehteen musiikkiin ja saksofoninsoittoon liittyviä artikkeleita. (Tuomisalo 2020, 121, 123) Tämän kirjoittajan kokoelmiin kuuluu vuodelta 1954 peräisin oleva versio tästä Tuomikosken soitonoppaasta. Sen julkaisija oli kansilehden tietojen mukaan helsinkiläinen Musiikki Oy. Tämän muusikko Erkki Elorannan uudistaman soittotekniikan toisella sivulla kerrotaan saksofonista soittimena seuraavasti:

”Saksofoni kuuluu oleellisesti jokaiseen tanssimusiikkia soittavaan orkestriin ja tässä ovat amerikkalaiset – kuten koko jazzmusiikissa – kulkeneet edelläkävijöinä. Heillä on saksofonin soitto kehitetty huipputasolle, jolle vain muutamat eurooppalaiset ovat kyenneet kohoamaan. Suurelta osalta johdettu tämä siitä, että amerikkalaisilla on käytettävissään monia täysipainoisia ja päteviä saksofonikouluja ja oppikirjoja, kun taas Euroopassa ja varsinkin meillä Suomessa tämä puute on käynyt yhä ilmeisemmäksi. Saksofonistit ovat meillä joutuneet miltei yksinomaan turvautumaan ulkolaisiin oppikirjoihin, mikä huomattavasti on vaikeuttanut kieltä taitamattomien opiskelua. Tämä saksofonikoulu, joka Teillä nyt on kädessänne, tarjoaa tilaisuuden oppia soittamaan saksofonia ja luomaan perustan, jolle uutterasti harjoittelemalla voi rakentaa jopa todellisen taituruuden. Nimenomaan Teille, jolla ei säännöllisesti ole mahdollisuuksia soittaa opettajan johdolla, osoittaa tämä koulu helpoimman ja johdonmukaisimman tien saksofonin soiton arvokkaan taidon oppimiseen.” (Tuomikoski 1954, 2)

Tuomikosken *Saksofoonikoulun* sisältö koostuu saksofonin soittotekniikkaa, kuten ansatsia, sormituksia, musiikin teoriaa ja soittimen historiaa sisältävistä osuuksista sekä asteikoista. Alkuperäisen Tuomikosken laatiman *Helppotajuisen saksofoonikoulun* julkaisija oli Dallapé-kustannus. (Tikka & Tamminen 2011, 91–92)

Dallapén historiassa Tikka ja Tamminen kertovat, kuinka vuoden 1934 kesäkiertueen päättyessä myös Tommy Tuomikosken aika Dallapén riveissä päättyi. Hän oli vielä mukana syksyn levytyksissä. Mannersalo on kertonut, kuinka hän, Tommy Tuomikoski, pianisti Erkki Rahkola, alttosaksofonia, klarinettia ja selloa soittanut Niku Jussila, romanialainen viuluvirtuoosi Basil Borteanou sekä rumpuja soittanut Tamminen siirtyivät syksyllä 1934 soittamaan Riihimäen Seurahuoneelle. Valitettavasti Mannersalo ei kerro, miten pitkiä työpäiviä ja -viikkoja he tekivät, paljonko maksettiin palkkaa tai mihin he olivat majoittuneet. (Jalkanen 1989, 50–51.)¹⁰

Esiintyvien muusikoiden työoloista maailmansotien välisenä aikana kertoo Eugen Malmstén Ilpo Hakasalon teoksessa *Malmsténista Marioniin*. Malmsténin mukaan tuohon aikaan ei ollut managereita, jotka olisivat markkinoineet muusikkoja esiintymispaikkoihin. Parhaassa tapauksessa muusikot saivat itselleen pitkät, monen kuukauden mittaiset sopimukset. Ihmiset tottuivat valitsemaan omakseen sen kahvilan, ravintolan tai tanssipaikan, jonka musiikista he pitivät eniten. Jos yleisö halusi vaihtelua, he menivät toiseen paikkaan. Käytännössä esiintymispaikasta toiseen siirtyminen oli monelle orkesterille vierasta. 1930-luvulla Dallapé oli Suomen ensimmäisiä orkestereita, joka alkoi käydä kiertueilla. (Hakasalo 1979, 12–13)

¹⁰ Basil Borteanou (myös ”Borteanu”) oli taitava romanialaissyntyinen viulisti. Hän muutti Pietarista Suomeen vuonna 1916. Borteanou soitti useissa eri kahviloiden ja ravintoloiden orkestereissa. Jalkasen mukaan hänen vaimonsa toimi Riihimäen Seurahuoneella kassanhoitajana 1930-luvulla.

Kuva 6. Riihimäen Seurahuone: Tommy's Band, muusikot alkaen vasemmalta: Basil Borteanou (viulu), Niku Jussila (alttosaksofoni, klarinetti ja sello), Yrjö Mannersalo (tenorisaksofoni ja 2. viulu), Tommy Tuomikoski (saksofoni ja klarinetti) ja Erkki Rahkola (piano). Rumpuja ja kitaraa soittaneiden nimiä ei tiedetä.

(Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Kuva 7. Riihimäen Seurahuone: Tommy's Band, vasemmalta Basil Borteanou (viulu), tunnistamaton rumpali, Niku Jussila (alttosaksofoni, klarinetti ja sello). Erkki Rahkola (piano), Yrjö Mannersalo (tenorisaksofoni ja toinen viulu) ja Tommy Tuomikoski (saksofoni ja klarinetti) (Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Kuva 8. Tommy's Bandin saksofonitrio, Tommy Tuomikoski (alttosaksofoni), Yrjö Mannersalo (tenorisaksofoni) ja Niku Jussila (alttosaksofoni).
(Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Mannersalo kertoo muisteluissaan, kuinka ravintolaorkesterit soittivat päivällis- ja illallisaikaan viihdemusiikkia. Orkesterien soittajien tuli osata soittaa vähintään kahta tai kolmea soitinta. Tommy Tuomikoskea hän kuvailee vaativaksi orkesterinjohtajaksi, joka halusi kehittää hänen ja Niku Jussilan soittotaitoa muun muassa hengitysharjoituksilla.

”Aamuherätyksen jälkeen hän komensi Nikun ja minut parin kilometrin juoksulenkille ja välittömästi sen jälkeen oli yritettävä puhaltaa pitkiä ääniä fonia. Aluksi se tuntui aivan mahdottomalta, mutta onnistuihan se lopulta. Usein ihmettelimme Tommyn taitoa soittaa pitkiä ääniä ja niissä oli lisäksi tunnetta mukana. Tämä oli sitäkin ihmeellisempää kun hän kertoi sairastaneensa keuhkosairautta, jonka tähden hänen toinen keuhkonsa oli tyytetetty ja siis toimintakyvytön.” (Yrjö Mannersalon muistelmat, 2)

Yrjö Mannersalon muisteluissa ei kerrota, kuinka kauan he soittivat Tuomikosken yhtyeessä Riihimäen Seurahuoneella. Keväällä 1935 Mannersalo ja Niku Jussila tulivat Helsinkiin. Tuossa vaiheessa soittopaikaksi tuli ravintola Tenho Helsinginkadulla. Tenhossa soittanut Fellows-orkesteri oli viiden miehen kokoonpano. Siinä soittivat Runar Hänninen (trumpetti ja viulu), Niku Jussila (alttosaksofoni, klarinetti ja sello), Yrjö Mannersalo (tenorisaksofoni, klarinetti ja viulu), Mikko Leskinen (piano ja harmonikka) sekä Alfons Lönnqvist (rummut ja kitara). (Tuomisalo 2020, 174; Yrjö Mannersalon muistelmat, 2)

Kuva 9. Ravintola Tenho, Helsinki. Alfons Lönnqvist (rummut ja kitara), Yrjö Mannersalo (1. viulu ja tenorisaksofoni), Runar Hänninen (2. viulu ja trumpetti), Mikko Leskinen (piano ja harmonikka) ja Niku Jussila (alttosaksofoni ja sello).
(Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Syksyllä 1935 Tommy Tuomikoski matkusti takaisin Yhdysvaltoihin. Hänen suunnitelmansa palata Suomeen ei toteutunut, sillä hän kuoli kaksi vuotta myöhemmin tuberkuloosiin. (Tuomisalo 2020, 131–132; Kymen Sanomat 21.10.2017) Samoihin

aikoihin, kun Tommy Tuomikoski lähti Suomesta, Yrjö Mannersalo lähti suorittamaan asevelvollisuutta Viipuriin Viestipataljoonaan. Toisessa viipurilaisessa joukko-osastossa palveli muuan Olavi Virta, jonka kanssa he esiintyivät yhdessä upseerikerholla lauantai-iltaisina. Mannersalon mukaan ainoat esiintymispalkkiot olivat vapautus sunnuntai-aamujumpasta ja mahdollisuus nukkua aamulla pitempään. Välillä hän anoi lomaa käydäkseen soittamassa viulua roomalaiskatolisessa kirkossa.¹¹ Esiintymispalkkio oli viisi markkaa kerta. Armeijan maksama päiväraha oli tuolloin vain kaksi markkaa. Aliupseerikoulun jälkeen Yrjö Mannersalo lähti reserviupseerikouluun Haminaan. Siellä hän muistaa soittaneensa oppilasorkesterissa sellon stemmaa tenorisaksofonilla, kun ketään sellistiä ei ollut paikalla. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 2)

/V.os./ RUK

Kuva 10. ”Stadin kundi. Saksofonisti. Markkeerasi selloa orkesterissa. Osasi myös ilman instrumenttia esittää saksofonisooloja. Oli edellä mainitulla Hesän matkalla mukana. Ajatukset usein liitelivät kohti Helsinkiä.” Ote Reserviupseerikoulun kurssimatrikelista. (Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Reserviin päästyään Yrjö Mannersalo aloitti työt laboratorion hoitajana Kotkan Höyrypanimolla. Muisteluissaan hän kertoo suorittaneensa harjoittelumielessä panimomestarin tehtäviä tulevaisuutta varten. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 3) Panimomestarina Kotkassa toimi saksalainen Georg Fiebeck. Yrjö Mannersalon poika Kari Mannersalo (s. 1939) on kertonut panimomestarilla olleen neljä tytärtä.

¹¹ Viipurin roomalaiskatolinen Pyhän Hyacinthuksen seurakunta perustettiin vuonna 1799 lähinnä Venäjän armeijan palveluksessa olleita puolalaisia ja liettualaisia sotilaita ja heidän perheitään varten. Kolme vuotta seurakunnan perustamisen jälkeen vuonna 1802 seurakunta sai kirkokseen Vesiportinkadulla sijainneen rakennuksen. Rakennus oli rakennettu ennen 1640-lukua ja varhaisimmat osat jo keskiajalla. Suojeluspyhimyksen mukaan kirkkoa kutsuttiin Pyhän Hyacinthuksen kirkoksi. Wikipedia: https://fi.wikipedia.org/wiki/Pyh%C3%A4n_Hyacinthuksen_kirkko. Haettu 19.01.2023.

Heistä nuorin, Heidi, oli hänen kanssaan samanikäinen ja samalla myös ensimmäinen leikkikaveri. Kari Mannersalo pohdiskelee, miten he mahtoivat kommunikoida keskenään, kun Heidi puhui pääasiassa saksaa tai äitinsä kieltä ruotsia. Kotkan Höyrypanimolla työskenteli konttoristina venäläissyntyinen herra Orlow. Hänellä oli kolme poikaa: Boris (Bubi), Georg (Joija) ja Igor (Iikka). Kahdesta vanhemmasta pojasta, Boriksesta ja Georgista, tuli myöhemmin panimomestareita. (Kari Mannersalon sähköpostiviesti Jaakko Lindille 02.02.2023) Kari Mannersalo kertoo Kotkan Höyrypanimon olleen hyvin tiivis sekä monikielinen ja -kulttuurinen yhteisö. Orlowin lisäksi panimolla oli myös monia muita venäläistaustaisia työntekijöitä.

Kari Mannersalo muistelee, kuinka jatkosodan aikana panimomestari Fiebeck keskitti toisinaan Haminassa olleita saksalaissohilaita panimossa valmistetuilla tuotteilla. Sodanaikaista ruokapulaa ja elintarvikkeiden säännöstelyä paikattiin eri tavoin. Muun muassa konttorinhoitaja, joka oli Orlowin vaimo, kasvatti kaneja ja osa panimon työntekijöistä kasvatti kotitarpeiksi myös sikoja. Näiden eläinten teurastukset jäivät tuolloin pienen pojan mieleen. (Kari Mannersalon puhelinhaastattelu 04.02.2023) Kotkan Höyrypanimo toimi vuosina 1895–1967. Panimon suosituin tuote oli Ukko-olut, jota valmistettiin sekä I- että III-veroluokassa sekä vuodesta 1964 III A -veroluokassa. Yhtiö valmisti myös virvoitusjuomia. (Bonsdorff 1997, 54).¹² Vuosina 1937–39 Yrjö Mannersalo soitti vapaa-aikoinaan viulua Kotkan Orkesterissa sekä eri tanssiyhteisissä klarinettia ja saksofonia.

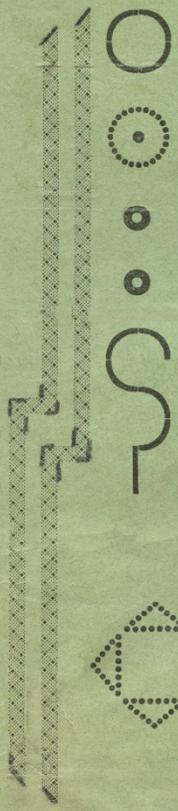
¹² Panimo lopetti toimintansa vuonna 1967, kun lahtelainen Mallasjuoma osti toiminnan ja lopetti oluen panemisen Kotkassa. Wikipedia Kotkan Höyrypanimo. Haettu 18.01.2023.

APOLLO

ILTA

Kymin Sammolla 27. 8. -38, kello 20

OHJELMA:

- FOX-TROT Apollo
- TANGO Apollo
- HARMONIKKASOOLO . V. Ylönen
- Säveleitä operetista
- "HAWAIJIN KUKKA" . . . Apollo
- XYLOFOONISOOLO . . . A. Pakkala
- VALSSI Apollo
- PASUUNASOOLO E. Aho

Väliaika

- FOX-TROT Apollo
- VIULUSOOLO . . . Y. Mannersalo
- FOX-TROT Apollo
- SAXOFOONISOOLO . . . N. Jussila
- MERIMIESVALSSI . . . { V. Ylönen
A. Pakkala
N. Jussila
- TANGO Apollo
- SAXOFOONITRIO . . . { N. Jussila
A. Pakkala
Y. Mannersalo
- FOX-TROT Apollo

TANSSIA

Kuva 11. Apollo-orkesterin konserttiohjelma.
(Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Kuva 12. Kevät ja kesä 1938, Kotkan Seurahuone, soittajina Laukas (piano), Koskinen (ykkösviulu), Yrjö Mannersalo (kakkosviulu, tenorisaksofoni ja klarinetti), Jukka Savinen (trumpetti) ja Aarne Pakkala (alttosaksofoni, klarinetti ja harmonikka). (Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Kuva 13. Soittajat vasemmalta A. Kopteff (piano), Johansson (ykkösviulu ja tenorisaksofoni), K. Sundberg (sello) ja Yrjö Mannersalo (alttosaksofoni, klarinetti ja kakkosviulu). (Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Sotavuodet

Yrjö Mannersalo joutui ottamaan tulevaisuuden suunnitelmiinsa useamman vuoden aikaisän, kun Neuvostoliitto hyökkäsi vuoden 1939 marraskuun lopussa Suomeen ilman sodanjulistusta. Yrjö Mannersalo otti osaa Kannaksen ja Viipurinlahden taisteluihin. Talvisodan päätyttyä Mannersalo palasi Kotkaan ja perusti Melody Boys -nimisen tanssiorkesterin, jossa oli yhdeksän soittajaa. Mannersalo kertoo kokoonpanon olleen seuraava: Linnovaara (piano), Jukka Savinen (1. trumpetti), Tossavainen (2. trumpetti), Salminen (pasuuna), Aarne Pakkala (1. saksofoni, klarinetti, harmonikka), Yrjö Mannersalo (2. tenorisaksofoni, klarinetti, viulu), Viljo Ylönen (3. saksofoni, harmonikka), Olli Kurvi (kitara) sekä Pauli Makaroff (rummut). (Yrjö Mannersalon muistelmat, 3)

Tanssisesongin hiljennyttyä Yrjö Mannersalo kertoo soittaneensa useimmissa Kotkan ravintoloissa, joista pisimpään Kotkan Seurahuoneella eri kokoonpanoissa. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 3)

Jatkosota alkoi Yrjö Mannersalon osalta 19.6.1941 JR 45:n riveissä Viipurinlahden ylityksellä ja Porlammien-Sommeen motin purkamisella. Kannakselta he siirtyivät Itä-Karjalaan Kontupohjan kautta. Mannersalo muistelee jatkosotaa näin:

”Tehtävämme oli katkaista Muurmannin rata ja vallata Käppäselän asema. Sää oli yöllä muuttunut sateiseksi, joten eteneminen liejuista kärritietä pitkin oli vaikeata, joten taistelu kesti koko päivän. Käppäselän aseman valtaus tuotti suuria vaikeuksia, sillä puissa oli vanjojen tarkka-ampujia, jotka saivat melkoista harvennusta joukkoihimme. Sodan alusta lähtien mukanani ollut radisti menetti tässä vaiheessa tietä edetessämme tarkka-ampujan takaraivoon ampumasta luodista henkensä. Jouduimme, sekä viestijoukkue, että tiedustelijat kolmeksi vuorokaudeksi mottiin, josta selvisimme kuin ihmeen kautta.”

Tässä vaiheessa Yrjö Mannersalo haavoittui. Pitkällistä hoitoa vaatineen jalkavamman vuoksi häntä ei enää kelpuutettu rintamapalvelukseen. Jatkosodan aikana Eugen Malmstén perusti Tampereelle Sointusepot-nimisen kymmenmiehisen orkesterin, joka esiintyi aseveli-illoissa. Kuuluttajana tilaisuuksissa oli Pete Savilahti. Orkesterissa soitti Eugen Malmsténin lisäksi useita tunnettuja muusikoita, muun muassa Pauli Impivaara ja Lasse Pihlajamaa. Sen solisteina esiintyi useita tunnettuja taiteilijoita, kuten Liisa Tuomi, Jorma Huttunen ja Eero Roine. Maaliskuussa 1944 Yrjö Mannersalo sai komennuksen Kadettikoululla sijainneeseen Ilmavoimien Esi-kuntaan viestiupseeriksi. Samalla hänet ylennettiin luutnantiksi. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 3)

Kuva 14. Jatkosodan aikana Yrjö Mannersalo soitti Sointusepot-orkesterissa. Piirroksen tekijää ei varmuudella tiedetä, mutta todennäköisesti se on Yrjö Mannersalo itse. Siihen viittaa ainakin kuvatekstin muotoilu. (Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Heti jatkosodan alussa Päämajan tiedotusosasto otti yhteyttä sota-ajan tunnetuimpiin viihdetaiteilijoihin, jotta nämä järjestäisivät moraalialla ja henkeä kohottavaa ohjelmaa sekä kiertueilla että radiossa. Kapteeni Reino Palmroth (Palle) ja Pekka Tiilikainen ideoivat aseveli-iltoja, joiden esikuvina olivat saksalaisten Militärischer Radio-Abend -ohjelmat. Talvisodan kuukausien aikana ei sotilaiden tai kotirintaman viihdyttämiseen ollut aikaa eikä mahdollisuuksia. Aseveli-illat olivat tapahtumia, joissa rintamalla olleet ja siviilit kohtasivat toisiaan eri puolilla maata. (Henttonen 2000, 60–61; Warsell 2002, 433–434)

Yrjö Mannersalo muistelee, kuinka hän jatkosodan lopussa sai Helsingissä vapaa-aikoinaan iltaisin tilaisuuden musisointiin. Hän soitti muun muassa Mikko Långströmin yhtyeessä ravintola Seiskarissa (entinen Lepakko) sekä myöhemmin Jorma Weneskosken yhtyeessä ravintola Mikadossa ja tuuraajana ravintola Hungarian mustalaisyhtyeessä. Nämä ravintolat olivat Mannersalon mukaan painija Väinö Kokkisen omistuksessa. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 3)

Sakari Warsell toteaa viihdyttämisen ja propagandatarkoitukseen valjastettujen musiikkitaiteilijoiden esiintymisten olleen sotien aikana merkittäviä. Hänen mukaansa Puolustusvoimien, Yleisradion, Propaganda-Aseveljien ja lukuisten muiden tahojen yhteistoiminnan voidaan perustellusti sanoa pitäneen kansakuntaa koossa sotavuosina. Esityksissä tarjottiin yleisölle viihteen lisäksi myös kulttuurikasvatusta. Moni rintamalla ollut saattoi nähdä ensimmäisen ja mahdollisesti viimeisen kerran elämässään klassista balettia. Esitysten olosuhteet saattoivat olla primitiivisiä. (Warsell 2002, 459)

Samoissa orkestereissa Yrjö Mannersalon kanssa soittanut Niku Jussila esiintyi myös sodan aikana viihdytyskiertueilla Tauno Marttisen johtamassa yhtyeessä. Vuosina 1944–45 hän soitti Rytmi-Pojissa. Samoihin aikoihin hän ehti olla mukana myös Erkki Ahon isossa orkesterissa. Olli-Pekka Tuomisalon mukaan Niku Jussila soitti tyyllisesti ja soinnillisesti kuin Jimmy Dorsey 1930-luvun alussa. Tuomisalo toteaa Jussilan olleen erinomainen nuotinlukija ja rohkea improvisoija. Toisen maailmansodan päätyttyä Niku Jussila oli mukana Toivo Kärjen levytys- ja kiertueorkestereissa sekä Electro-levy-yhtiön orkestereissa. 1950-luvun puolivälissä Niku Jussila muutti Ruotsiin. Tämän jälkeen hänen kontaktinsa Suomen muusikkopiireihin katkesivat Tuomisalon mukaan käytännössä kokonaan. (Tuomisalo 2020, 174–175)

Sodan jälkeen

Toisen maailmansodan jälkeen Yrjö Mannersalo jatkoi töitä Kotkan Höyrypanimolla sekä soittamista Melody Boys -orkesterissa. Vuonna 1946 hän sai työpaikan Pyynikki Oy:n omistamalla Salon Oluttehtaalta vastuullisena johtajana. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 3) Säilyneiden etikettien perusteella tiedetään, että panimo valmisti ainakin mietoa ja väkevää pilsneriä, mietoa portteria, Bayerinolutta, lagerolutta, Pukkiolutta, Vaarinkaljaa ja useita Tähtioluita sekä kivennäisvettä ja limonadia. (Hollmén 2005, 80–81) Salo Bryggeri Ab – Salon Panimo Oy:n ajaututtua konkurssiin vuonna 1935 Pyynikki Oy tuli mukaan uuteen perustettuun yhtiöön, jonka nimeksi tuli Salon Oluttehdas Oy. Perustava yhtiökokous pidettiin 1.10.1935. Osakkaina olivat Simo Salmelin 500 osakkeella sekä Emil Auer ja Edvard Eriksson. Heillä kummallakin oli omistuksessaan 50 osaketta. Panimon toiminta lopetettiin vuonna 1954. (Bonsdorff 1997, 103–104)

Kuva 15. Salon Oluttehtaan Tähti-oluen etiketti. (Ensio Huldénin kokoelmat)

Salolaisten muusikoiden kanssa Yrjö Mannersalo herätti uudelleen henkiin Melody Boys -orkesterin. Sodan päättymisen aikoihin saksalaisiskelmät olivat vielä suosittuja. Salossa Melody Boysissa pianoa soittaneen Tapio Yrjän mukaan orkesterin jäsenet halusivat ottaa ohjelmistoonsa modernia amerikkalaisvaikutteista materiaalia. Orkesterin kokoonpanot vaihtelivat usein. Sen ensimmäiseen salolaiseen kokoonpanoon kuuluivat Yrjö Mannersalon ja Tapio Yrjän lisäksi Vilho Saarinen, Mikko Sirola, Torsti Vanne, Ville Wiklund ja Gösta Möller.

Mannersalo ja Yrjö esiintyivät myös duona paikallisissa ravintoloissa. Melody Boysin ja duon lisäksi Yrjö Mannersalo soitti paikkakunnalla asuessaan myös Salon Musiikin Ystävien orkesterissa. (Henttonen 2000, 91) Hänen soittokaverinsa Tapio Yrjö oli monipuolinen muusikko. Pianoa ja harmonikkaa soittanut Yrjö oli 1950- ja 1960-luvuilla mukana monissa radio- ja televisiolähetyksissä sekä kotimaisissa elokuvissa. Hän toimi Helsingin kaupunginteatterin esityksissä orkesterin kapellimestarina vuosina 1962–1991. Yrjö toimi myös salolaisten Blomqvistin veljesten kvartetin ja Salon Viihdelaularien säestäjänä eri tilaisuuksissa. Muusikon työn ohella hän oli maanviljelijä. (Henttonen 2000, 117, 130-131, 157, 185, 206, 224-225, 231, 236) Tapio Yrjö toimi myös harmonikansoiton edistäjänä Suomen harmonikkaliitossa. Vuosina 1975–86 hän oli liiton puheenjohtajana. (Helsingin Sanomat 24.1.2012)

19-1

Vahvistetun

orkesterin

KANSANKONSERTTI

Vesi-Veikkojen Liittojuhlarahaston kartuttamiseksi
TEATTERITALOSSA 7. 3. -46 KELLO 19-24

Laulusolisti: AARNE VAINIO

OHJELMA:

- Tunnussävel Orkesteri
- Sininen Tonava (J. Strauss) Orkesteri
- Gotta Date in Lousiana Orkesteri
- Illusion (F. Grothe) Saksofonisoolo A. Pakkala
- Unkarilainen tanssi N:o 5 (J. Brams) Orkesteri
- Yksinlaulua Arne Vainio
- Klarinettipolkka A. Nykänen
- Säv. operet. "Viktoria ja Husaarit" Orkesteri
- Vä l i a i k a -
- Syystunnelma (Toivo Kuula). Orkesteri
- Amor Amor Laulu O. Kurvi & Orkesteri
- Napolilainen tanssi Orkesteri
- Yksinlaulua Arne Vainio
- Harmonikkasoolo A. Pakkala
- Chancon a boire Y. Mannersalo, viulu
- Yksinäisyys O. Kurvi, kitara & Jamsession
- Tango H. Linnovaara & Orkesteri
- Tiger Rag Trumpetti, J. Savinen & Orkesteri
- "Toivekonsertti" Orkesteri
- Marssi Orkesteri

1 TUNTI TANSSIA

Tunnussävel

Järjestää Vesi-Veikot r.y.

Kuva 16. Melody Boys Kotkassa 1946. (Musiikkiarkisto / Yrjö Mannersalon arkisto)

Kevyen musiikin alueella kilpailtiin pitkään Suomen mestaruuksista lähinnä harmonikansoitossa. Toisen maailmansodan päättymisen jälkeen ryhdyttiin järjestämään kilpailuja myös muilla kevyen musiikin alueilla. Melody Boys otti alkuvuodesta 1947 osaa Karjaalla järjestettyihin tanssiorkestereiden välisiin kilpailuihin. Kisaan otti osaa seitsemän orkesteria ja ylituomarina toimi Georg Malmstén. Melody Boys sijoittui kilpailussa toiseksi häviten niukasti lohjalaiselle Fabelle. Tätä hyvää sijoittumista kilpailussa hyödynnettiin myös Melody Boysin esiintymisten markkinoinnissa. (Henttonen 2000, 93)

Berliini

Vuosina 1952–1953 Yrjö Mannersalo opiskeli Berliinissä Versuchs- und Lehranstalt für Brauerei in Berlin -panimokorkeakoulussa. Opiskeluaikanaan hän soitti lisäansioita saadakseen Müllerstraßen ja Seestraßen kulmauksessa sijainneella Ranskalaisella klubilla. Se sijaitti Weddingin kaupunginosassa, Ranskan miehitysvyöhykkeellä. (Omilanowska 2009, 29)¹³ Mannersalo mainitsee, että *Johnny Guitar* oli tuolloin muoti-iskelmä, jota sitransoittajat esittivät vaatimattomimmissakin olutkapakoissa. Toinen mieleen jäänyt sävellys oli *O mein Papa*, jota hän itsekin kertoo usein esittäneensä. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 3–4)¹⁴

VLB:n panimokorkeakoulussa Berliinissä opiskeli Mannersalon kanssa samaan aikaan myös Kotkasta kotoisin ollut Georg Orlow, joka valmistumisensa jälkeen toimi ensin Loimaan Oluttehtaan panimomestarina. Vuonna 1966 hän siirtyi Porin Oluttehtaalle tuotantopäälliköksi. Orlow jäi eläkkeelle Porista vuonna 1987. Unto Tikkanen toteaa *Suomalaisen olutkirjassa*, kuinka panimomestarit Georg Orlow ja Ilkka Vanhatalo vastasivat suosituksen Karhu-oluen kehittämisestä.¹⁵ Georg Orlowin

¹³ Potsdamin konferenssissa vuonna 1945 Berliini jaettiin neljään miehityssektoriin Iso-Britannian, Neuvostoliiton, Ranskan ja Yhdysvaltojen kesken

¹⁴ *Johnny Guitar* on samannimisen elokuvan tunnussävel vuodelta 1954. Sanat lauluun teki Peggy Lee ja sovituksen kansansävelmän pohjalta Victor Young. Elokuvan ohjasi yhdysvaltalainen Nicholas Ray. Laulun *O mein Papa* sävelsi sveitsiläinen Paul Burkhard musikaaliin *Der schwarze Hecht* vuonna 1939. Myös tästä laulusta on levytetty useita versioita sekä instrumentaaleina että laulettuna eri kielillä.

¹⁵ Intohimona olut. Haettu 03.02.2023; Tikkanen 1999; 71-72.

veli Boris Orlo sen sijaan valmistui panimomestariksi Kööpenhaminan panimokorkeakoulusta. Tämän jälkeen hän työskenteli Carlsbergin, Tuborgin, Heinekenin, Couragen ja Guinnessin panimoissa. Viimeksi mainitusta on asiasta selvää ottaneiden mukaan peräisin Sinebrychoffin portterin hiiva.

Olut- ja viinikulttuurista tietokirjoja tehneen Unto Tikkasen mukaan suomalainen olutkulttuuri saa kiittää Boris Orloa portterin uudesta tulemisesta. Tikkasen mukaan Sinebrychoff pani 40 vuoden ajan portteria, kunnes pohjahiivaoluet syrjäyttivät sen vuonna 1882. Portterin valmistus alkoi uudestaan vuonna 1957 panimomestareiden Boris Orlon ja Nils Sandmanin sekä laboratoriopäällikkö Aarne Rahialan yhteistyön tuloksena. (Tikkanen 1999, 71; Tikkanen 2004, 12)

Panimoteollisuuden palveluksessa eri puolilla maata

Opiskelujen jälkeen Yrjö Mannersalo toimi ensin vuoden Pyynikki Oy:n Tampereen tehtaalla, josta hän sai siirron Pyynikin omistamalle Olut Oy:n panimolle Riihimäelle. Välillä hän ehti olla puoli vuotta Oulussa Koskenniskan panimolla. Yrjö Mannersalo kertoo soittaneensa kakkosviulua Oulun kaupunginorkesterin sunnuntaitimeoissa. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 4)¹⁶ Oulusta hän siirtyi takaisin Riihimäelle, jossa hän panimomestarin töiden ohella soitti Riihimäen Rautatiesoittajissa. Sen lisäksi Yrjö Mannersalo kävi avustamassa Riihimäen ja Hämeenlinnan Teatterisoittajia operettiesityksissä. Ei tiedetä, minkä operettien esityksiin hän tarkalleen ottaen osallistui. Suuntaa-antavia mainintoja on saatavissa kuitenkin Hämeenlinnan *Teatterin uutisista*. Näytäntövuosina 1953–1960 teatterissa esitettiin seuraavia operetteja: 1953–54 Abraham: *Havaijin kukka* (19 kertaa), 1954–55 Kálmán: *Kreivitär Maritza* (16 kertaa), 1956–57 Kálmán: *Mustalaisruhtinatar* (27 kertaa), 1957–58 Hervé: *Pikku pyhimys* (16 kertaa) ja 1959–60 Kálmán: *Sirkusprinssi* (ei tietoja esityskerroista). (*Teatterin uutiset* 2/1959)

¹⁶ Koskenniskan Panimo Oy toimi vuosina 1857–1969. Vuosien varrella panimon nimi ja omistajat vaihtuivat moneen kertaan. Yhtiökokouksessa keväällä 1967 yhtiö päätettiin purkaa. Tehdas oli huonossa kunnossa ja sitä olisi pitänyt kunnostaa. Panimon omistaneella Oulun Osuuskaupalla ei ollut varoja, eikä ilmeisesti haluja suurille investoinneille, joita tehtaan kunnostaminen olisi vaatinut. BeerFinland.com. Haettu 18.01.2023.

Kari Mannersalo kertoo ihmetelleensä isänsä energisyyttä. Yrjö Mannersalo tuli soittokeikoilta usein kello yhden jälkeen yöllä. Hän ehti nukkua vain muutaman tunnin. Työt panimolla alkoivat kello kuuden aikoihin maltaiden keittämisellä. (Kari Mannersalon puhelinhaastattelu 04.02.2023. Haastattelija Jaakko Lind). Riihimäen Oluttehtaan viimeiset oluet valmistuivat tehtaalta vuoden 1961 lokakuussa ja viimeiset talouskaljat marraskuussa.¹⁷ Tässä vaiheessa Yrjö Mannersalo otti vastaan väliaikaisen panimomestarin tehtävän Savonlinnan Oluttehtaalta. Tuolloin tehtaan johtajana oli leskirouva Helmi McKay. Tehdas valmisti muun muassa *Leijona*-merkkistä olutta ja virvoitusjuomia 1960-luvun lopulle asti. (Savonlinnan Oluttehdas Oy. BeerFinland.com. Haettu 18.01.2023)

Suomalaisista panimoista kirjoittamassaan matrikelissa Seppo Bonsdorff toteaa, kuinka lahtelainen Oy Mallasjuoma tarvitsi omalle toiminnalleen lisäkapasiteettiä 1960-luvun lopussa. Tällöin se vuokrasi vuonna 1968 Savonlinnan Oluttehtaan tilat itselleen 15 vuoden vuokrasopimuksella. Myöhemmin Mallasjuoma osti Wihuri-Yhtymän uuden panimon Heinolasta. Tässä vaiheessa Savonlinnan panimon antama lisäkapasiteetti kävi tarpeettomaksi ja sen toiminta lopetettiin vuonna 1974. Tilat tuolloin omistanut Kesko Oy ei jatkanut sen toimintaa. (Bonsdorff 1997, 105)

Yrjö Mannersalo aikoi Savonlinnassa ollessaan jättää soittamisen ja keskittyä panimomestarin työhön. Tästä ei kuitenkaan tullut mitään, sillä hän tapasi Helsingin ajoilta tutun muusikon Erkki Ahon. Tämä soitti paikallisessa Tullihotellin ravintolassa ja toimi Savonlinnan Orkesterin johtajana. Mannersalo kertoo liittyneensä tuolloin orkesteriin ja toimineensa myös toisinaan Ahon sijaisena ravintolamusiisoinnissa. Myöhemmin Erkki Aho toimi Tampereen kaupunginorkesterin alttoviulistina. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 4; Helsingin Sanomat 3.9.2002)¹⁸

Pyynikki Oy oli Tampereella vuosina 1897–1985 toiminut olutpanimo, joka valmisti myös virvoitusjuomia.¹⁹ Tuotevalikoimiin kuului muun muassa *Pommacia* ja *Coca Colaa* muistuttanut *Pyynikin Helmi* sekä sitruunasoodaa. Kari Mannersalo muiste-

¹⁷ Mallasjuomien valmistuksen päätyttyä Riihimäen Oluttehtaalla jatkettiin virvoitusjuomien valmistusta vuoteen 1966 asti. Olut Oy. BeerFinland.com. Haettu 18.01.2023.

¹⁸ Erkki Aho oli monipuolisen ja pitkän uran tehnyt orkesterinjohtaja ja muusikko. Hän soitti pasuunaa, trumpettia ja viulua. Tampereen kaupunginorkesterin alttoviulistina hän toimi vuosina 1963-1971.

¹⁹Oy Sinebrychoff Ab Pyynikin panimo. https://www.beerfinland.com/suomen_panimot/tampere.htm. Haettu 28.01.2023.

lee, että hänen isänsä oli kiinnostunut erilaisten limonadien kehittämisestä. Niiden valmistamiseen käytettiin tuohon aikaan hedelmäutteiden sijaan lähinnä esansseja. Limonadikokeiluilla oli usein hyvin eksoottiselta kuulostavia nimiä, kuten appelsiinijuoma *Calypso*. Laajempaan tuotantoon nämä kokeilut eivät aina päätyneet. (Kari Mannersalon puhelinhaastattelu 04.02.2023. Haastattelijana Jaakko Lind)

Vuonna 1962 Yrjö Mannersalo muutti Tampereelle ja aloitti panimomestarin työt Pyynikki Oy:n palveluksessa. Hän kertoo muisteluissaan, kuinka tehtaan johtajan toivomuksesta hänen julkiset musiikkiesiintymisensä jäivät vähäisiksi. Tämän jälkeen hän esiintyi lähinnä tehtaan omissa tilaisuuksissa. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 4) Samoihin aikoihin Yrjö Mannersalon kanssa panimon palveluksessa aloitti myös saksalainen panimomestari Wolfgang Paulus, joka valmistui vuonna 1960 Münchenin teknillisestä korkeakoulusta (Technische Hochschule München Weihenstephan).

Vuodesta 1966 Paulus oli Saksassa eri panimoissa, mutta hän palasi Tampereelle vuonna 1970. Pauluksen kehittämiä oluita olivat muun muassa *Amiraali* ja *Kippari*.²⁰ Erilaisten yrityskauppojen seurauksena Pyynikki oli 1950-luvulla Suomen suurin oluenvalmistaja. Pyynikin omistajasuku Salmelinin omistuksessa oli muun muassa itsenäisenä yhtiönä toiminut Porin Oluttehdas. 1960-luvulla Pyynikki perusti Pirkkalaan Pirve Oy:n, joka vastasi Helsingin olympialaisten aikana Suomeen rantautuneen suosituksen virvoitusjuoman *Coca Colan* pullottamisesta. (Aamulehti 27.02.2022) Yrjö Mannersalo jäi eläkkeelle Pyynikin panimolta kesäkuussa 1978 täytettyään 65 vuotta. Eläkkeelle jäätyään hän jatkoi soittamista eri orkestereissa ja kokoonpanoissa.

Yrjö Mannersalo kuoli Tampereella 98-vuotiaana tammikuussa 2012. (Aamulehti 12.02.2012). Hänen elämänasenteestaan kertonee muisteluissa oleva toteamus, kuinka ”musiikki on kuin huume, josta ei koskaan pääse eroon sitä kerran nautittuaan”. (Yrjö Mannersalon muistelmat, 4)

²⁰ Intohimona olut. Haettu 03.02.2023. Wolfgang Paulus vastasi Pyynikin panimon tuotannosta vuoteen 1992 asti. Tämän jälkeen hän työskenteli Sinebrychoffin Keravan panimolla vuoteen 1997.

Lopuksi

Muusikko ja panimomestari Yrjö Mannersalon muisteluiden ja valokuvien avulla olen tarkastellut hänen muusikonuraansa suomalaisen kevyen musiikin kontekstissa 1930-luvun alusta aina 1960-luvun alkuun asti. Viulua, saksofoneja ja klarinetteja soittaneena Yrjö Mannersalo oli mukana eri orkesterien toiminnassa. Jukka Sarjalan mukaan elämäkerroissa ei ole läheskään aina mielenkiintoisinta kohdehenkilö itse, vaan hänen ympärillään avautunut toimintaympäristö. (Sarjala 2002, 126) Käytössäni olleen aineiston perusteella voin todeta, että Mannersalon toimintaympäristössä sattui ja tapahtui mielenkiintoisia asioita. Hänen nuoruudessaan uusia musiikillisia vaikutteita oli mahdollista saada radion ja äänilevyjen sekä ulkomaisten nuottien kautta. Maailmansotien välisenä aikana kevyen musiikin parissa toimineet orkesterimuusikot pyrkivät saamaan mahdollisimman pitkät kiinnitykset, jotka kestivät jopa kuukausia. Asiakkaille tämä tarkoitti sitä, että kahviloissa ja ravintoloissa käydessään he osasivat usein odottaa tietynlaista ohjelmistoa.

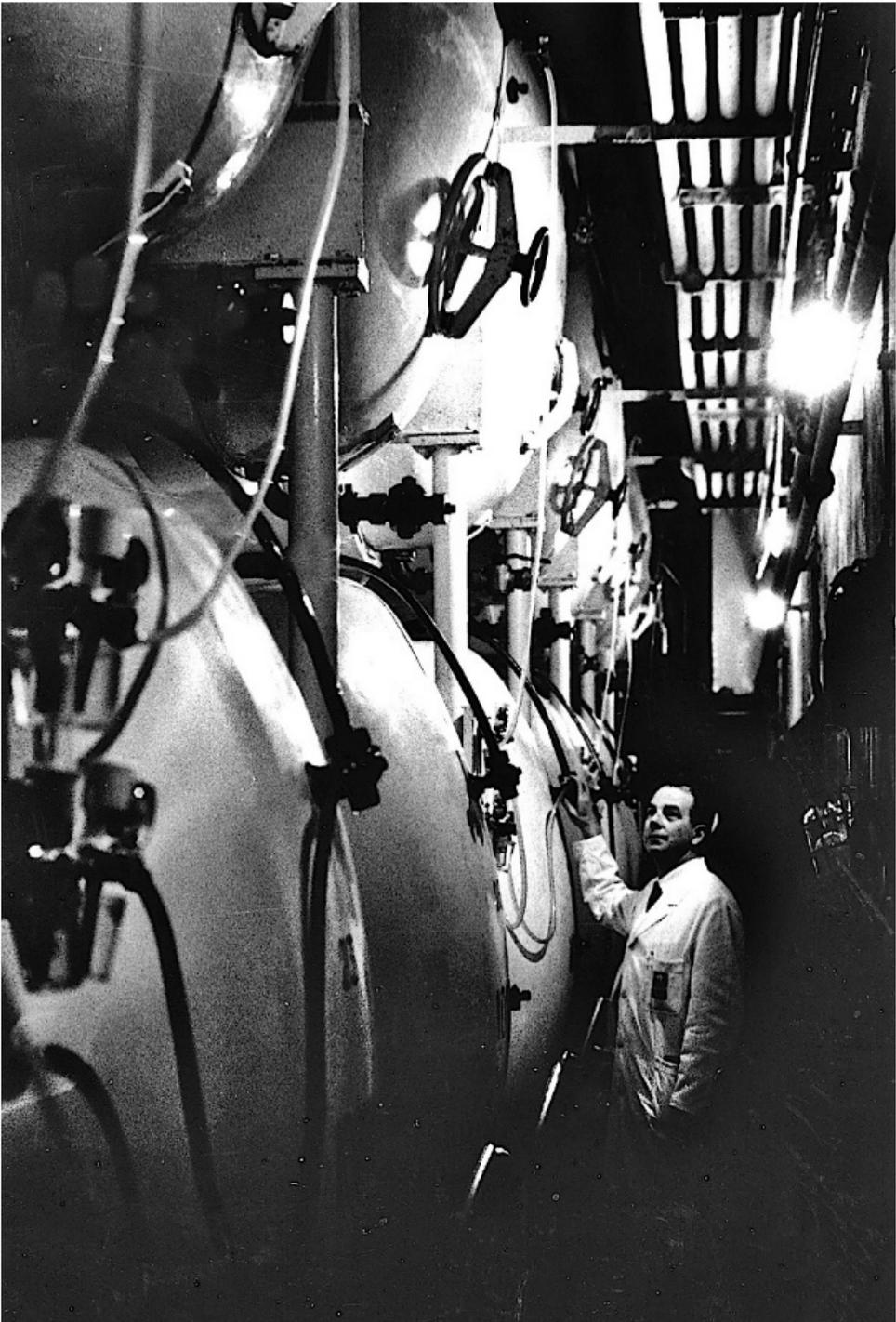
En koskaan ehtinyt tavata Yrjö Mannersaloo. En ole kuullut hänen soittoaan myöskään miltään äänitteeltä. Mannersalon muisteluissa toki mainitaan niiden ihmisten nimiä, joilla on ollut vaikutusta hänen ja samassa orkestereissa olleiden soittoon. Yksi heistä oli ensimmäisen suomenkielisen saksofonin soitto-oppaan tehnyt amerikansuomalainen Tommy Tuomikoski. Muistiinpanojen ja valokuvien perusteella voimme päätellä, että Mannersalo soitti orkestereissa usein klarinetteja, tenorisaksofonia ja viulua. Alttosaksofonin soittaminen nuoruusvuosina on ilmeisesti ollut hänelle lyhyt välivaihe. Yrjö Mannersalon toimintaympäristössä oli 1930-luvulta lähtien monia merkittäviä muusikoita. Toisen maailmansodan päättymisen jälkeen orkestereiden pitkien kiinnitysten aika kahviloissa, ravintoloissa ja hotelleissa oli ohi. Sotakorvauksien kanssa ponnistelleessa maassa esiintyvät viihdetaitelijat alkoivat tehdä kiertueita eri puolilla maata. Yrjö Mannersalon muisteluiden mukaan hän ei kuulunut näihin eri puolilla maata kiertueilla käyneisiin esiintyjiin. Päivätyöt panimoteollisuuden palveluksessa merkitsivät todennäköisesti sitä, että esiintymismatkat rajoittuivat lähelle sen hetkisiä asuinpaikkoja.

Yrjö Mannersalo teki muusikontöiden ohella myös toista uraa. Kouluaikojen kiinnostus kemialla kohtaan vei hänet ennen pitkää panimoteollisuuden palvelukseen. Ensimmäinen tämän alan työpaikka löytyi Kotkan Höyrypanimosta. Vielä 1900-luvulla suomalaisessa panimoteollisuudessa monet panimomestarit olivat joko saksalaisia tai Saksassa ammattipätevyyden hankkineita. Mannersalon lisäksi myös

Kotkasta kotoisin olleet Orlowin veljekset lähtivät ulkomaille panimomestarin pätevyyskoulutukseen opintoihin.

Jatkosodan aikana monet muusikot, muiden esiintyvien taiteilijoiden lailla osallistuivat sotapöytäsoitteluun rintamalla sotimisen lisäksi viihdytysjoukkojen toimintaan. Toivuttuaan haavoittumisestaan Yrjö Mannersalo soitti sodan aikana muun muassa Eugen Malmsténin perustamassa Sointusepot-nimisessä orkesterissa. Sodan päättymisen jälkeen sekä soitot eri kokoonpanoissa että työt panimoteollisuudessa jatkuivat. Yrjö Mannersalo koki uransa aikana myös panimoalan rakenneuudistuksen. Hän työskenteli eri puolilla maata pienissä panimoissa, jotka niiden omistajat useimmiten lakkauttivat sen sijaan että niiden tuotantoprosesseja olisi kehitetty ja laitteistoja uudistettu. Kari Mannersalo muistelee, että ainakin osa näistä pienemmistä panimoista oli höyrypanimoita. Vanhanaikaisilla panimoilla käytettyjen koneiden voimansiirtoa hoidettiin höyrykoneilla. Höyrykoneiden käytöstä luopumisen jälkeen ne korvattiin sähkömoottoreilla.

1950-luvulla Yrjö Mannersalo opiskeli Berliinissä panimokorkeakoulussa. Tältä ajalta hän mainitsee muisteluissaan omista musiikkiin liittyvistä kokemuksistaan toisen maailmansodan voittajavaltioiden miehittämässä jaetussa Berliinissä. Palattuaan Suomeen Yrjö Mannersalo ehti työskennellä eri puolilla maata, kunnes 1960-luvun alussa hän siirtyi Tampereelle. Tässä vaiheessa hänen uransa esiintyvänä muusikkona muuttui. Mannersalo jatkoi soittamista, mutta esiintyi oman kertomansa mukaan enää lähinnä työnantajansa, Pyynikki Oy:n tilaisuuksissa. Eläkkeelle siirtymisen jälkeen hän jatkoi soittamista erilaisissa kokoonpanoissa.

Kuva 17. Yrjö Mannersalo ja Pyynikki Oy:n varastotankit 25.11.1966.
(Työväen museo Werstas)

Yrjö Mannersalons arbetsplatser inom animationsindustrin

Kotkan Höyrypanimo	1936–1946
Salon Oluttehdas	1946–1952
Oy Pyynikki	1953–1954
Koskenniskan Panimo, Oulu	1954
Olut Oy, Riihimäki	1954–1961
Savonlinnan Oluttehdas Oy	1961
Oy Pyynikki	1962–1978

(Historiikki ja jäsenmatrikkeli 1995–2009. Suomen Panimomestariyhdistys ry 2009)

Porträtt av en musiker

Yrjö Mannersalo föddes den 6 juni 1913 i Helsingfors. Vid sidan av sitt arbete i bryggeribranschen var han också en aktiv musiker. Yrjö Mannersalo spelade violin, klarinett och saxofon. Han berättar i sina memoarer att i hans ungdom var jazz till stor del en hobby för läroverks elever i större städer och en del av restaurangkulturen. Den som ville bekanta sig med jazzmusik kunde lyssna på grammofoonskivor eller utländska radiokanaler. Ett annat alternativ var att köpa utländska musiktryck eller noter av vissa musikhandlare.

Yrjö Mannersalo studerade violin vid Helsingfors folkkonservatorium. Där var repertoaren klassisk musik. Han studerade blåsinstrument vid Dallapé-orkesterns musikskola. Hans lärare där var Wilfred ”Tommy” Tuomikoski, amerikan med finländska släktrötter. Yrjö Mannersalo konstaterar i sina memoarer att improvisation förr var ett ganska okänt begrepp i Finland. Men det var just ”Tommy” som lärde oss i Finland att improvisera samt att spela med mjuk ansats och vibrato. ”Tommy” Tuomikoski skrev också det första läromaterialet för saxofon på finska. Läromaterialet publicerades av Dallapé-kustannus.

Det är viktigt komma ihåg att i början av 1900-talet gavs inte undervisning i saxofonspel på musikläroverk som inriktade sig på klassisk musik. Senare, på 1930-talet, var Yrjö Mannersalo en av tre saxofonister i ”Tommys” band i societetshuset i Riihimäki. På 1920- och 30-talet var det vanligt att orkestermusiker försökte få så långa kontrakt som möjligt. Man brukade inte åka på turnéer runt

om i landet. När en orkester spelade länge på samma kafé eller restaurang, lärde sig kunderna vilken musik som spelades på ett visst ställe och visste vart de skulle gå när de ville koppla av och lyssna på sin favoritmusik.

Sin värnplikt gjorde Yrjö Mannersalo i Viborg. Alltid när det gavs tillfälle spelade han på olika evenemang. I kursmatrikeln på reservofficersskolan skildras skämtsamt hur Yrjö Mannersalo ibland spelade saxofonsolo även utan instrument. I sina memoarer skriver han att arméns dagpenning var två mark, men t.ex. vid spelningar i katolska kyrkan i Viborg betalades fem mark per gång. Efter värnplikten tog Yrjö Mannersalo ett jobb i Kotka ångbryggeri som laborant. Han ville utbildas till bryggmästare. Vid sidan av arbetet på bryggeriet spelade han i olika lokala orkestrar t.ex. på societetshuset i Kotka

Yrjö Mannersalo deltog i vinter- och fortsättningskriget. Han sårades i fortsättningskriget. Rehabiliteringen tog lång tid och han fick befrielse från fronttjänst. I slutet av kriget arbetade löjtnant Mannersalo som förbindelseofficer i flygvapnets stab. Han hade då och då tillfälle att musicera. Bland annat spelade Mannersalo i orkestern Sointusepot som grundades av Eugen Malmstén.

Efter kriget fortsatte Yrjö Mannersalo åter att arbeta på bryggeriet i Kotka. Jämsides spelade han hela tiden i olika orkestrar. Åren 1946–52 arbetade Mannersalo som ansvarig chef på bryggeriet Salon Oluttehdas. I Salo hade han en orkester som hette Melody Boys. Mannersalo spelade också duett med en lokal pianist, Tapio Yrjä. Efter chefstjänsten i Salo återupptog han sina studier för bryggmästar-examen. Bryggerihögskolan i Berlin gav goda förutsättningar till det yrket. På den tiden var de flesta bryggmästarna i Finland tyskar eller hade studerat vid tyska bryggerihögskolor. Yrjö Mannersalo finansierade sina studier genom att spela violin på franska klubben, som faktiskt låg i den franska sektorn i det delade Berlin. Efter studierna var det dags för honom att återvända till Finland. Som bryggmästare arbetade Mannersalo på olika orter, bland annat i Riihimäki, Nyslott, Tammerfors och Uleåborg. Samtidigt musicerade han också aktivt, t.ex. på söndagsmatinéer med Uleåborgs stadsorkester samt operetter och teaterföreställningar i Riihimäki och Tavastehus.

Kari Mannersalo, bryggmästarens son, berättade i en intervju hur hans far utvecklade olika läskedrycker vid sidan av öltillverkningen. Som barn fick han och hans yngre bror ofta provsmaka dessa läskedrycker. Kanske blev han mättad på läsk, som vuxen har han druckit läsk endast ett fåtal gånger. På 1960-talet började hans

far arbeta på bryggeriet Pyynikki, som då var Finlands största öltillverkare. Yrjö Mannersalo berättar i sina memoarer att hans arbetsgivare önskade att han skulle undvika offentliga uppträdanden som inte hade att göra med arbetet i bryggeriet. Han spelade för det mesta för bryggeriets företagsgäster eller anställda. Yrjö Mannersalo gick i pension 1978. Han fortsatte att spela i olika orkestrar och sammansättningar. Han dog i januari 2012 i en ålder av 98 år. Yrjö Mannersalo säger i sina memoarer att musik är som narkotika. Den som får smaka en gång kan aldrig glömma det.

Porträt eines Musikers

Yrjö Mannersalo kam am 6. Juni 1913 in Helsinki zur Welt. Neben seiner Arbeit in dem Braugewerbe war er auch als Musiker aktiv. Mannersalo hat Geige, Klarinette und Saxofon gespielt. Er erzählt in seinen Erinnerungen über seine Jugend, dass der Jazz damals unter den Studierenden der Lehranstalten der größeren Städte ein ziemlich beliebtes Hobby war und dass Jazz auch in den Gaststätten beliebt war. Um die Musik, die man Jazz nennt, kennenzulernen, war es damals notwendig Schallplatten aufzulegen oder ausländisch Rundenfunkstationen zuzuhören. Einige Musikgeschäfte konnten eine Alternative bieten, indem sie ausländische Noten vorrätig hatten.

Mannersalo studierte Geigenspiel an der Lehranstalt Helsingfors folkkonservatorium, wo das Repertoire dasjenige der klassischen Musik war. Um Blasinstrumente spielen zu können, studierte er an der Lehranstalt des Dallapé-Orchesters. Hier war sein Lehrer Wilfred "Tommy" Tuomikoski, Amerikaner mit finnischen Stammeltern. Mannersalo stellt in seinen Erinnerungen fest, dass im damaligen Finnland der Begriff der Improvisation ziemlich unbekannt war. Er erzählt: "Es war eben 'Tommy', der uns die Improvisation mit einem weichen Ansatz und einem Vibrato beigebracht hat." 'Tommy' war auch der Verfasser der ersten finnischen Lehrmaterialien für das Saxofonspiel. Der Verlag der Materialien war Dallapé-kustannus.

Es ist wichtig sich die Tatsache ins Gedächtnis zurückzurufen, dass die Musikinstitute damals keinen Saxofonunterricht bieten konnten, weil diese Institute sich an der klassischen Musik orientierten. Später in den 30er Jahren war Yrjö Mannersalo einer der drei Saxofonisten, die in dem Orchester 'Tommys' in dem Stadthotel von

Riihimäki gespielt haben. In den 20er und den 30er Jahren war es üblich, dass Orchestermusiker versuchten, möglichst lange Verträge mit einer Gaststätte zu schließen. Es war nicht üblich, auf einer Tournee durch das Land zu reisen und zu spielen. Wenn ein Orchester lange in demselben Café oder derselben Gaststätte spielte, lernte das Publikum den Musikstil des Orchesters kennen und wusste, wohin es gehen sollte, um sich zu entspannen und seine wunschgemäße Musik zu hören.

Seinen Wehrdienst leistete Yrjö Mannersalo in Viipuri. Immer wenn sich eine Gelegenheit ergab, hat er in verschiedenen Veranstaltungen gespielt. In dem Kursmatrikel der Offiziersschule wird berichtet, dass Mannersalo dann und wann Saxofonsoli auch ohne das Instrument gespielt hat. In seinen Erinnerungen schreibt er, dass das Tagegeld der Armee zwei Mark war, aber z. B. ein Auftritt im Konzert in der katholischen Kirche wurde mit fünf Mark belohnt. Nach seinem Wehrdienst hat Mannersalo in der Brauerei Kotkan Höyrypanimo als Laborant gearbeitet. Sein Ziel war das Examen des Braumeisters. Neben der Arbeit in der Brauerei hat er in vielen örtlichen Orchestern gespielt z. B. in dem Stadthotel von Kotka.

Yrjö Mannersalo hat bei dem Winterkrieg und bei dem Krieg zwischen Finnland und der Sowjetunion 1941–1944 mitgemacht, und in diesem Krieg wurde er verwundet. Die Rehabilitierung dauerte eine lange Zeit. Es erfolgte eine Entlassung von dem Frontdienst, und Mannersalo arbeitete danach als Verbindungsoffizier beim Stab der Luftstreitkräfte. Dann und wann hatte Mannersalo Gelegenheit zum Musizieren, u. a. hat er im Orchester Sointusepot gespielt, das von Eugen Malmstén gegründet wurde.

Nach dem Krieg hat Yrjö Mannersalo seine Arbeit in der Brauerei in Kotka fortgesetzt. Sein Nebenberuf als Orchestermusiker war ihm wichtig sein Leben lang. Während der Jahren 1946–52 arbeitete Mannersalo als geschäftsführender Direktor der Brauerei Salon Oluttehdas. In Salo hat er in dem Orchester Melody Boys und auch in einem Duo mit dem Pianisten Tapio Yrjö (ein Musiker aus Salo) gespielt. Nachdem Mannersalo in Salo gearbeitet hat, hat er sein Studium fortgesetzt, und zwar mit dem Ziel, Braumeister zu werden. Die Brauereihochschule in Berlin war die bestmögliche Wahl für sein Lebensziel. Damals hatten die meisten Braumeister an deutschen Brauereihochschulen studiert oder sie waren gebürtige Deutsche.

Mannersalo hat sein Studium finanziert, indem er in dem Französischen Klub Geige spielte, der in dem französischen Sektor der geteilten Stadt Berlin gelegen hat. Nach dem Studium war es Zeit, dass er nach Finnland zurückkehrte, und als Braumeister hat er in vielen Städten Finnlands, u. a. Riihimäki, Savonlinna, Tampere und Oulu, gearbeitet. Gleichzeitig war er aktiv als Musiker, z. B. in Sonntagsmatineen des Stadtorchesters von Oulu und in Operetten- und Theateraufführungen in Hämeenlinna und Riihimäki.

Kari Mannersalo, ein Sohn des Braumeisters, hat in einem Interview erzählt, dass sein Vater neben seiner Arbeit in dem Braugewerbe auch verschiedene Erfrischungsgetränke entwickelt hat. Kari Mannersalo und sein jüngerer Bruder durften oft diese Proben schmecken. Kari Mannersalo stellt fest, dass er als Erwachsener Erfrischungsgetränke sehr selten getrunken hat – vielleicht beruht es auf eine Übersättigung in seiner Kindheit. In den 60er Jahren begann sein Vater in der Brauerei Pyynikki, die damals die grösste Brauerei Finnlands war, zu arbeiten. Yrjö Mannersalo erzählt in seinen Erinnerungen, dass der Wunsch seines Arbeitsgebers war, dass Mannersalo – soweit möglich - öffentliche Auftritte vermeiden würde, die nichts mit der Arbeit in der Brauerei zu tun haben. Die späteren Auftritte des Musikers Mannersalo waren grösstenteils Auftritte vor Geschäftspartnern, die die Brauerei besuchten, oder vor eigenen Mitarbeitern. Er ging in den Ruhestand im Jahre 1978. Dann hatte er gute Möglichkeiten, sein Musizieren in verschiedenen Orchestern und Musikergruppen fortzusetzen. Er ist im Januar 2012 im Alter von 98 Jahren verstorben. Er stellt in seinen Erinnerungen fest, dass die Musik auf den Menschen wie ein Rausch einwirkt. Wer einen solchen Rausch einmal erlebt hat, kann ihn nie vergessen.

(Übersetzung auf Deutsch: Dr. Panu Turunen)

Lähteet

Kirjallisuus

Apo, Satu

Suomalaisuuden stigmatisoinnin traditio. – Julkaisussa Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti. (toim. Pertti Alasuutari & Petri Ruuska). – Tampere : Vastapaino, 1998

Bonsdorff, Seppo

Suomen panimot. Matrikkeli portteri-, olut- ja sahtipanimoista 1756-1996. – Helsinki : Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto ry, 1997

Edström, Olle

Schlager i Sverige 1920–1945. – Göteborg : Göteborgs universitet, 1989

Gronow, Pekka & Saunio, Ilpo

Äänilevyn historia. – Porvoo : WSOY, 1990

Hakasalo, Ilpo

Malmsténista Marioniin. – Helsinki : Tammi, 1979

Harrastajaopistosta konservatorioksi: Helsingin kansankonservatorio 1922–1926 : Sivistysjärjestöjen kansankonservatorio 1926-19260 : Helsingin kansankonservatorio 1960-1971 : Helsingin konservatorio 1971. – Mirja Aro ja Anja Salmenhaara (toim.). – Lahti : Helsingin kansankonservatorion säätiö, 1972

Henttonen, Veli-Matti

Malja musiikille: Salon seudun tanssi- ja viihdemusiikin historia. – Salo : Salon tanssi- ja viihdemusiikkiseura, 2000

Historiikki ja jäsenmatrikkeli 1995-2009. – Helsinki : Suomen Panimomestariyhdistys, 2009

Hollmén, Lauri

Kadonnutta Saloa: talojen tarinoita. – Salo : Salon Seudun Sanomat, 2005

Jalkanen, Pekka

Alaska Bombay ja Billy Boy. Jazzkulttuurin murros Helsingissä 1920-luvulla. – Helsinki : Suomen etnomusikologinen seura, 1989. – Suomen etnomusikologisen seuran julkaisuja 2

Jalkanen, Pekka

Pohjolan yössä. – Helsinki : Kirjastopalvelu, 1992

Kallioniemi, Kari & Salmi, Hannu

Porvariskodista maailmankylään. Populaarikulttuurin historiaa. – Turku : Turun yliopisto, 1995

Lindeman, Osmo

Johdatus musiikin teoriaan. – Helsinki : Otava, 1985

Numminen, Juha

Tapio Rautavaara. En päivääkään vaihtaisi pois. – Helsinki : Kirjayhtymä, 1978

Ollila, Kaija & Torppari, Kirsti

Puhvelista Punatulkkuun: Helsingin vanhoja kortteleita. – Helsinki : Sanoma, 1975

Omilanowska, Malgorzata

Berlin. – London : Dorling Kindersley, 2009

Pesola, Sakari

Humpata vai kuolla? Suomalainen populaarimusiikki perinteen ja kansainvälisyyden puristuksessa 1930-luvulla. – Julkaisussa: Lähikuva 3/1998

Pesola, Sakari

Särkynyt onni. Suomalainen kevyt musiikki ja tuotantojulkisuus vuosina 1929-1938. Suomen historian pro gradu -tutkielma. – Helsinki : Helsingin yliopisto, 1995

Sarjala, Jukka

Miten tutkia musiikin historiaa? – Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2002

Tikka, Marko & Tamminen, Toivo

Tanssiorkesteri Dallapé. Suomijatsin legenda 1925-2010. – Helsinki : Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2011

Tikkanen, Unto

Suomalaisen olutkirja. – Helsinki : Tammi, 1999

Tikkanen, Unto

Viinin ja oluen lähteillä. – Helsinki : Tammi, 2004

Tuomikoski, Wilfred H.

Helppotajuinen saksofonikoulu. – Helsinki : Dallapé, 1934

Tuomikoski, Wilfred H.

Helppotajuinen saksofonikoulu. – Helsinki : Musiikki Oy, 1954 (kannessa "Saxofonikoulu")

Tuomisalo, Olli-Pekka

Matti Rajulan elämä. – Helsinki : Olli-Pekka Tuomisalo, 2013

Tuomisalo, Olli-Pekka

Näkymättömät puurtajat. Suomalaisen klarinetin ja saksofonin historia. – Helsinki : Aviator, 2020

Warsell, Sakari

Georg Malmstén – Suomen iskelmä kuningas. – Helsinki : WSOY, 2002

Arkistolähteet ja valokuvat

Ensio Huldénin kokoelmat. Salo

Työväen museo Werstas. Tampere

Yrjö Mannersalon muistelmat. Päiväämätön. Musiikkiarkisto

Yrjö Mannersalon valokuvat. Yrjö Mannersalon pienarkisto 118 / Musiikkiarkisto

Pienpainatteet, sanoma ja aikakauslehdet

Laitinen, Vesa

Sukupерintö kannattaa. – Aamulehti 27.02.2023

Mehtälä, Aino

Tämä mies kehitti Karhu-oluen - 90-vuotias panimomestari on olut mies henkeen ja vereen, jopa syntymäpaikka on Kotkan höyrypanimo. – Kymen Sanomat 21.10.2017

Paulus, Wolfgang

Musisoiva panimomestari. – Aamulehti 12.02.2012 (Yrjö Mannersalon (muistokirjoitus)

Rytmi: Suomen tanssimuusikerien lehti. Numero 2/1937

Suomen virallinen lehti. 3.1.1927

Teatterin uutiset 2/1959. Hämeenlinna 1.10.1959

Wuori, Tuomo

Swing-muusikko vaihtoi klassiseen. – Helsingin Sanomat 3.9.2002 (Erkki Ahon muistokirjoitus)

Yrjä, Ilkka & Yrjä, Ilari

Taiteilija ja talonpoika arvosti juuriaan. – Helsingin Sanomat 24.01.2012 (Tapio Yrjän muistokirjoitus)

Tiedonannot

Helsingin Konservatorion informaattikon Ilkka Mikkolan sähköpostiviesti Jaakko Lindille 20.12.2022

Kari Mannersalon puhelinhaastattelu 04.02.2023 (haastattelija Jaakko Lind)

Kari Mannersalon sähköposti Jaakko Lindille 02.02.2023

Internet-lähteet

Boris Gyllenbögel. – https://fi.wikipedia.org/wiki/Boris_Gyllenb%C3%B6gel. – Haettu 28.01.2023.

Intohimona olut. Sinebrychoffin panimomestareita ja heidän vaiheitaan kahden vuosisadan ajalta. – <https://intohimonaolut.fi>. – Haettu 03.02.2023

Koskenniskan Panimo Oy. – http://www.beerfinland.com/suomen_panimot/oulu.htm. – Haettu 18.01.2023

Kotkan Höyrypanimo. – https://fi.wikipedia.org/wiki/Kotkan_Höyrypanimo. – Haettu 18.01.2023

Olut Oy. – http://www.beerfinland.com/suomen_panimot/riihimaki.htm. – Haettu 18.01.2023

Oy Sinebrychoff Ab Pyyntikän panimo. – https://www.beerfinland.com/suomen_panimot/tampere.htm. – Haettu 28.01.2023

Pyhän Hyacinthuksen kirkko. – https://fi.wikipedia.org/wiki/Pyh%C3%A4n_Hyacinthuksen_kirkko. – Haettu 19.01.2023

Savonlinnan Olut tehdas Oy. – https://www.beerfinland.com/suomen_panimot/savonlinna.htm. – Haettu 18.01.2023

Suomen Musiikkilehti 1931. – https://luettelo.helmet.fi:443/record=b2123280~S9*fin. – Haettu 28.01.2023

Tolonen, Jouko. – https://fi.wikipedia.org/wiki/Jouko_Tolonen. – Haettu 13.02.2023

Hakemisto

A

Abraham, Paul 37
Aerila, Kusti 18
Aho, Erkki 32, 38
Andania, s/s 16
Annan Vennu 9
Apollo-orkesteri 27
Arbetets Vänner 9
Armstrong, Louis 13
Arpilainen, Uuno 9
Auer, Emil 32

B

Berliini 5, 36, 41
Blomqvistin veljekset 34
Bonsdorff, Seppo 38
Borteanou, Basil 20-22
Burkhard, Paul 36

C

Carlsbergin panimo 37
Casino Band 12
Castrén, Zachris 7
Couragen panimo 37

D

Dallapé 9, 16, 18-20, 43, 45
Dallapé-kustannus 19, 43, 45
Dallapé-opisto 5, 18
Dorsey, Jimmy 32

E

Electro (levy-yhtiö) 32
Ellington, Duke 13
Eloranta, Erkki 19
Eriksson, Edvard 32
Espoonlahden koulu & lukio 8

F

Fabe 35
Fagerström, Asser 9
Fellows-orkesteri 24
Fiebeck, Georg 25
Fiebeck, Heidi 26
foxtrot 15

G

Gronow, Pekka 14
Guinnessin panimo 37
Gyllan 8
Gyllenbögel, Boris 8
Gyllenbögelin koulu 8

H

haitarijatsi 9, 15
Hakasalo, Ilpo 20
Heinekenin panimo 37
Heinonen, Maria Loviisa 7
Helsingin kansankonservatorio 5, 7-8
Helsingin yliopiston propedeuttis-

kemiallinen laitos 7
Henttonen, Veli-Matti 15
Hervé 37
hit-tune 15
Hot Boys 9-11
hot-musiikki 14
Hungaria (ravintola) 32
Hurstinen, Sulo 7
Huttunen, Jorma 30
Hämeenlinnan Teatterisoittajat 37
Hänninen, Runar 24

I
Ilmavoimien esikunta 30
Impivaara, Pauli 30

J
Jalkanen, Pekka 15
jazz 14-15
Johansson (viulisti) 29
Jussila, Niku (Nikolai) 9, 11, 20-24, 32
Jussila, Wolde (Vladimir) 9
Jylla 8

K
Kallioniemi, Karri 16
Kálmán, Emmerich 37
Kayser, Heinrich Ernst 8
Koiton talo 8
Kokkinen, Väinö 32
Kopteff, A. (pianisti) 29
Koskenniskan panimo 37, 43
Koskinen (viulisti) 28
Kotkan Höyrypanimo 33, 40, 43, 46
Kotkan Orkesteri 26

Kotkan Seurahuone 28
Kreutzer, Rudolphe 8
Kurvi, Olli 29
Kuusisto, Taneli 14
Käppäselän asema 30
Kärki, Toivo 32
Kööpenhaminan panimokorkeakoulu 37

L
Laitinen, Olavi 11
Laivaston soittokunta 16
Laukas (pianisti) 26
Launis, Armas 7
Lee, Peggy 36
Lepakko (ravintola) 32
Leskinen, Mikko 11, 24
Lindblad, Martti 8
Linnovaara (pianisti) 29
Londen, Gunborg 7
Långström, Mikko 32
Lönnquist, Alfons 24

M
Makaroff, Pauli 29
Mallasjuoma Oy 26, 38
Malmstén, Eugen 20, 30, 41, 43, 46
Malmstén, Georg 13, 16, 36
Mannersalo (sukunimi) 7
Mannersalo, Kari 7, 25-26, 38-39, 41, 44, 47
Marschoff, Aleksanteri 7
Marschoff, Emiljan Mihailovits 7
Marschoff, Kaarina 7
Marttinen, Tauno 32
McKay, Helmi 38

Melartin, Erkki 14
Melody Boys 29, 34-36, 44, 46
Merikanto, Aarre 14
Mikado (ravintola) 32
Militärischer Radio-Abend 32
Musiikki Oy 19
Musiikkiarkisto 6
Möller, Gösta 34

N
neekerijazz 14
Nováček, Ottokar 8

O
Olut Oy 37-38, 43
Orlo, Boris (Bubi) 26, 37
Orlow, Georg (Joia) 26, 36
Orlow, Iikka (Igor) 26
Orlowin perhe 26, 41
Oulun kaupunginorkesteri 37
Ounamo, Martti 8

P
Pahlman, Helge 9
Pakkala, Aarne 28-29
Palle 32
Palmroth, Reino 32
Paulus, Wolfgang 39
Pihlajamaa, Lasse 30
Pirve Oy 39
Porin Oluttehdas 36, 39
Porin Teatteriravintola 9
Porlammen-Sommeen motti 30
Propaganda-Aseveljet 32
Pyhän Hyacinthuksen seurakunta 25

Pyynikki Oy 33, 37-39, 41-43, 45, 47

R
Rahiala, Aarne 37
Rahkola, Erkki 9, 12-13, 20-22
Rajula, Matti 16, 18
Ramblers-orkesteri 16
Ranskalainen klubi (Berliini) 36
Ranta, Sulho 14
Raschèr, Sigurd 18
Rautavaara, Tapio 7
Ray, Nicholas 36
Reserviupseerikoulu 25
Ries, Hubert 8
Riihimäen Rautatiesoittajat 37
Riihimäen Seurahuone 20-22, 24
Ringblom (Rinkama) 12
Roine, Eero 30
Rytmi-lehti 19
Rytmi-Pojat 32

S
Saarinen, Vilho 34
saksofoni 5
Salmelin, Simo 33
Salmelinin suku 39
Salmi, Hannu 16
Salmi, Klaus 16
Salminen (pasunisti) 29
Salo (kaupunki) 5
Salo Bryggeri 33
Salon Musiikin Ystävien orkesteri 34
Salon Oluttehdas 5, 33, 43-44, 46

Salon Panimo 33
Salon Viihdelaulajat 34
Sandman, Nils 37
Sarjala, Jukka 5, 40
Saunio, Ilpo 14
Savilahti, Pete 30
Savinen, Jukka 28-29
Savonlinnan Oluttehdas 38, 43
Savonlinnan orkesteri 38
Schlager 15
schlagerit 14
Seiskari (ravintola) 32
Sinebrychoffin portteri 37
Sirola, Mikko 34
Sitt, Hans 8
Sointusepot 30-31, 41, 44, 46
Sundberg, K. (sellisti) 29
Suomen harmonikkaliitto 34

T

Tamminen (rumpali) 20
Tamminen, Toivo 19-20
Taxellin tanssiopisto 9
Tenho (ravintola) 24
Tiilikainen, Pekka 32
Tikka, Marko 18
Tikkanen, Unto 36
Tolonen, Jouko 8
Tommy's Band 21-23
Tossavainen (trumpetisti) 29
Toverien Kerho 9
Tuborgin panimo 37

Tullihotellin ravintola 38
Tuomi, Liisa 30
Tuomikoski, Wilfred H. "Tommy"
5, 16, 18-25, 40, 43, 45
Tuomisalo, Olli-Pekka 6, 18, 32
Turunen, Panu 47

V

Valkoinen Sali 9
Vanhatalo, Ilkka 36
Vanne, Torsti 34
Versuchs- und Lehranstalt für
Brauerei in Berlin 36
Viipurin Viestipataljoona 25
Virta, Olavi 25
Väisänen, A. O. 8

W

Warsell, Sakari 14, 16, 32
Weneskoski, Jorma 32
Wiedoeft, Rudy 18
Wiklund, Ville 34
Wittenberg, Alexander 18

Y

Ylönen (saksofonisti) 29
Young, Victor 36
Yrjä, Tapio 34, 44, 46

Z

Zamba-orkesteri 16